पर्यायी संगोपन विषयी एक मालिका

दत्तक विधान

UDAYAN care

unicef
unite for children

प्रकाशन वर्षः फरवरी 2017
मुद्रणाधिकारः उदयन केयर
ह्या पुस्तिकेतील कोणताही भाग योग्य त्या पोचपावतीसह उध्दृत करता येईल.

उदयन केयर
16 / 97—ए, विक्रम विहार, लाजपत नगर—4,
नवी दिल्ली—110024
दूरभाषः +91-11-46548105/06
ई मेलः advocacy@udayancare.org
संकेतस्थळः www.udayancare.org

पर्यायी संगोपन विषयी एक मालिका

दत्तक विधान

UDAYAN care

unicef
unite for children

lkexzh

पूर्वपीठिका v

आद्याक्षरे आणि संक्षेप vi

1- ladYiuk 01

2- Hkkjrkrhy nÙkd fo/kku fu;eu dj.kkjs dk;ns 02

3- th MCY;w ,DV] 1890 vkf.k ,p , ,e ,DV] 1956 vUo;s nÙkd fo/kku 03

4- ts ts ,DV 2015 vUo;s nÙkd fo/kku 04

5- tkxfrd nÙkd çfØ;k 13

6- nÙkdfo/kkukl bPNqd vkbZofMykauh dk; djkos o dk; VkGkos 19

ifjf'k"V 1% ljdkjP;k nÙkdfo/kku lalk/ku ;a=.kph Hkwfedk 20

ifjf'k"V 2% fof'k"V nÙkd ,tUlhph dk;Z 22

स्त्रोत यादी 27

iolihfBdk

बाल न्याय (संगोपन व बालकांचे संरक्षण) अधिनियम, 2015 च्या अंमलबजावणीमुळे 2015 हे वर्ष बाल संगोपन संदर्भात एक वैशिष्ट्यपूर्ण वर्ष म्हणता येईल. जागतिक स्तरावर देखील, सर्वांसाठी, गरिबी निर्मूलन व सर्वांचा विकास साधण्यासाठी, ह्याच वर्षी संयुक्त राष्ट्रसंघाने, शाश्वत विकसनशील उद्दिष्टांचा अंगिकार केला. ह्या घटनेनंतर, भारतामध्ये, 2015 नंतरच्या बाल संरक्षणामध्ये, एक हक्काधारित अभिमुखता निर्माण झाली. ह्या पार्श्वभूमीवर, उदयन केअर, संस्थेस ह्या वस्तुस्थितीची जाणीव आहे की, एकंदर बाल संरक्षणामध्ये, बेघर झालेल्या बालकांच्या हक्क संरक्षणास एक वेगळेच महत्व आहे. ज्यांना संगोपन व संरक्षणाची गरज आहे अशा बालकांची संख्या सतत वाढती आहे व भारतामध्ये दत्तक विधानाचा वेग अजून तरी खूप संथ आहे. एका अंदाजानुसार, अशा बालकांची संख्या 2020 पर्यंत 24 दशलक्ष होईल. म्हणून, भारतामध्ये बेघर झालेल्या बालकांचे संगोपन व संरक्षण करणे व त्यांना त्यांच्या पूर्ण क्षमतेपर्यंत विकास करण्याची संधी देणे, हे एक विशालकाय, काम होणार आहे. त्यामुळे पर्यायी संगोपनची एक मजबूत व्यवस्था निर्माण करणे, जी अशा बालकांचे पुनर्वसन व संरक्षण करून त्यांना समाजात सामावून घेईल, ही सर्व जोखीम धारकांची प्राथमिकता असेल.

मजबूत पर्यायी संगोपन व्यवस्थेस कायदा व धोरणांची सांगोपांग माहिती असणे ही पूर्वअट असेल. परंतु, आपणास नेहमीच असे दिसून आले आहे की, बाल संगोपन संस्थेमध्ये कार्यरत लोकांना बाल संगोपन कायदा व धोरणांमधील अद्यतन बदलांची कल्पना नसते. ह्यामुळे, कधी कधी बाल संगोपन सेवा देताना कांही त्रुटी आढळून येतात किंवा बाल संगोपनमध्ये कांही बाबतीत तडजोड केलेली दिसते, ज्यांचा परिणाम बालकांच्या हक्कास प्राथमिकता न देण्यामध्ये होतो. भारतामध्ये अजूनही पर्यायी संगोपन व्यवस्था विकसनाच्या अवस्थेमध्ये आहे. ह्या त्रुटींचा विचार करून, उदयन केअर ने, पर्यायी बाल संगोपन संदर्भात माहिती, शिक्षण व संप्रेषण साहित्य निर्माण करण्याचा विचार केला. हे प्रकाशन, म्हणजे ^i;k;h cky laxksiukph ekfydk^, ज्यामध्ये चार पुस्तिकांचा समावेश आहे म्हणजे बाल संगोपन संस्थेमधील बाल संगोपनाचा दर्जा, संगोपन, दत्तक विधान व पश्चात् संगोपन, हे वरील दिशेने टाकलेले एक पाऊल आहे. ह्या पुस्तिकांमध्ये, भारतातील, बाल संगोपनामधील कायदा व धोरणे ह्याविषयी अद्यतन माहिती दिलेली आहे, जी सर्वांना समजेल अशा भाषेत दिलेली आहे, जेणेकरून, सर्व जोखीम धारकाकडून त्यांचा परिणामकारक संदर्भ साहित्य म्हणून वापर होईल. ह्या मालिकेमधील सर्व पुस्तिका बाल न्याय (संगोपन व बाल संरक्षण) अधिनियम, 2015, बाल न्याय (संगोपन व बाल संरक्षन) आदर्श नियम 2016, व भारत सरकारने जारी केलेल्या अद्यतन बाल संगोपन व दत्तक विधान संदर्भात केलेल्या दिशानिर्देशानुसार अद्यतन केल्या गेल्या आहेत. ह्या पुस्तिका तयार करताना, बाल हक्कांच्या संदर्भात परिषदा बोलावणेची तरतूद व संयुक्त राष्ट्रसंघाने बाल संगोपनाच्या पर्यायी व्यवस्थे संदर्भात जारी केलेले दिशानिर्देश, 2009, ह्यांना नजरेसमोर ठेवले आहे.

ह्या पुस्तिकांमध्ये कायद्याच्या जडजंबाल शब्दांचा वापर केलेला नाही. बाल संगोपन क्षेत्रामध्ये काम करणा–या लोकांना, ह्या संदर्भातील, चार महत्वाच्या विषयांची व मूलभूत तथ्यांची माहिती करून देणे हाच ह्यामागील उद्देश आहे. सर्व चार पुस्तिकांमध्ये सारख्याच प्रकारे माहिती देण्यात आली आहे, प्रथम थोडक्यात संकल्पना, नंतर कायदा व धोरणे ह्यांवर एक प्रकरण, त्यानंतर ह्या संदर्भात भारतामध्ये व इतर कांही निवडक देशांमध्ये प्रचलित असलेली पध्दत. ह्या पुस्तिकांमध्ये नमूद केलेल्या विषयांमध्ये जर कोणाला अधिक माहिती घेण्यामध्ये रस असेल तर, त्यासाठी संदर्भसूची देण्यात आल्या आहेत.

बाल संगोपन क्षेत्रात काम करणारे व्यवसायी, सरकारी कार्यालयात काम करणारे कर्मचारी, जिल्हा बाल संगोपन एककांचे सदस्य, बाल कल्याण समित्या, किशोर न्याय मंडळ, सामाजिक कार्यकर्ते, संगोपनसेवा देणारे कार्यकर्ते, व बाल संगोपन संस्थेतील कर्मचारी व अधिकारी, राज्य सरकारी संस्था, तसेच बाल संगोपनाच्या पर्यायी व्यवस्थेमध्ये प्रथम पाऊल टाकणारे व स्वयंसेवक, ह्यांच्यासाठी ह्या पुस्तिका केल्या आहेत. परंतु, इथे हे नमूद करणे आवश्यक आहे की ह्या पुस्तिका कोणत्याही कायद्याच्या पुस्तकांची जागा घेत नाहीत. ह्या संदर्भातील कायद्यातील सखोल माहितीसाठी संबंधित कायद्याच्या पुस्तकांचा आधार घ्यावा असे आम्ही ठामपणे प्रतिपादन करतो.

बाल संगोपनाच्या पर्यायी व्यवस्थेवरील हे प्रकाशन, संयुक्त राष्ट्रसंघाच्या आंतर्देशीय बालकांचा शिक्षण निधी (युनिसेफ) च्या मदतीशिवाय, शक्य झाले नसते. उदयन केअर त्यासाठी त्यांचा ऋणी आहे.

तनिष्ठा दत्त, युनिसेफ दिल्ली, स्वागत राहा, बालकांसाठीचे केंद्र व कायदा, नॅशनल लॉ स्कूल ऑफ इंडिया युनिव्हर्सिटी, बेंगळूरू, प्रेमोदय खाखा, सहाय्यक संचालक, एकात्मिक बाल संरक्षण योजना, एन.सी.टी. दिल्ली सरकार, इयान आनंद फॉर्बर प्रॅट. नॅशनल प्रोग्राम डायरेक्टर (राष्ट्रीय कार्यक्रम संचालक,) सेंटर ऑफ एक्सलंस, इन अल्टर्नेटिव्ह केअर ऑफ चिल्ड्रेन (भारतातील बाल संगोपनाच्या पर्यायी व्यवस्थेचे उत्कृष्ट केंद्र) आदि मान्यवरांच्या अमूल्य मार्गदर्शनसाठी उदयन केअर त्यांचा आभारी आहे.

अर्थात उदयन केअर मध्ये काम करणा–या सर्व टीमच्या अथक परिश्रमामुळे हा प्रकल्प यशस्वीरित्या पार पडला, हे वेगळे सांगायला नको.

आद्याक्षरे आणि संक्षेप

जेजे एक्ट 2015	बाल न्याय (मुलांची काळजी व संरक्षण अधिनियम, 2015)
जीडब्ल्यू एक्ट, 1890	पालक आणि पाल्य अधिनियम, 1890, (GW ACT 1890)
एचएएम एक्ट, 1956	हिंदू दत्तक आणि निर्वाह अधिनियम, 1956 (HAM ACT 1956)
सीडब्ल्यूसी	बाल कल्याण समितीशी (CWC)
कारा	केंद्रीय दत्तकग्रहण संसाधन प्राधिकरण (CARA)
सारा	राज्य दत्तक संसाधन एजंसी (SARA)
केरिंगस	बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणाली (CARINGS)
एआर 2017	दत्तक विनियम, 2017 (AR 2017)
साआ	विशिष्ट दत्तक विधान एजन्सी (SAA)
पैप / पैपस	भावी दत्तकग्रहण करने वाले माता–पिता (PAP)
डीसीपीयू	जिल्हा बाल संरक्षण केंद्र (DCPU)
एनजीओ	गैर–सरकारी संघटना (NGO)
अफआ	अधिकृत विदेशी दत्तकग्रहण अधिकरण (AFAA)
सीए	केंद्रीय प्राधिकरण (CA)
ओसीआई / ओसीआईएस	भारत के विदेशी नागरिक (OCI)
आईएनए	इमीग्रेशन एंड नेशनॅलिटी एक्ट (INA)
सीसीआई	बाल संगोपन संस्थांना (CCI)

l dYiuk

दत्तक देण्याची प्रक्रिया ही जैविक पालकांकडून किंवा व्यक्ती किंवा संस्थांकडून जे मुलांची काळजी घेणारे म्हणून काम करतात अशांसाठी कायदेशीरपणे बदललेली पालकत्वाची जबाबदारी आहे, ज्यामुळे मुलाला कुटुंबाचे संगोपन आणि प्रेमळपणा मिळतात, मुलांचे सर्वोत्तम हित हे दत्तकविधानात कायम राहून, ते लोकांना पालक होण्याची संधी देखील देते. असे देखील काही पालक आहेत जे मुलाला दत्तक घेऊन त्यांचे काही चांगले करू इच्छितात. दत्तक पद्धती प्राचीन काळापासून अस्तित्त्वात आली असली तरी, आधुनिक काळांत या संकल्पनेचे महत्त्व वाढले आहे.

बाल न्याय (मुलांचे संगोपन व संरक्षण अधिनियम, 2015) अन्वये दत्तकविधान म्हणजे 'एक अशी प्रक्रिया ज्याद्वारे दत्तक मुलाला कायमचे त्याच्या जैविक पालकांपासून वेगळे केले जाते आणि त्यांच्या दत्तक पालकांना त्या मुलाचे कायदेशीर असलेले सर्व अधिकार, विशेषाधिकार आणि जबाबदा–या ज्या जैविक मुलाशी संलग्न आहेत त्या प्रदान होतात' {विभाग 2 (2)}

संगोपन आणि संरक्षणाची गरज असलेल्या मुलांना दत्तक देणे म्हणजे एक प्रमुख पुनर्वसन आणि सामाजिक पुनर्बांधणी असे म्हटले जाते कारण ह्या मुलांचे असंस्थात्मक, कुटुंब–आधारित संगोपन केले जाते. काही असे सुद्धा पालक व संरक्षक आहेत जे स्वेच्छेने आपल्या मुलांना दत्तक देतात. एक मूल एकदा, कायदेशीररित्या दत्तक घेतले गेल्यावर नवीन दत्तक पालकांच्या देखरेखीखाली येते आणि त्यास दत्तक तारखेपासून नवीन कुटुंबीय संबंधांमुळे सर्व हक्क, विशेषाधिकार आणि जबाबदा–या प्राप्त होतात. दुस–या शब्दात, दत्तक मुलाला एखाद्या कुटुंबाने किंवा व्यक्तीने तिला किंवा त्याला दत्तक दिल्यानंतर त्यांच्या मालमत्ता, वारसा इत्यादींसारख्या विषयांमध्ये कायदेशीर फायदे मिळू शकत नाहीत. तथापि, दत्तक आदेशाच्या प्रभावी होण्याच्या तारखेच्या आधी दत्तक मुलाला निहित मालमत्तेच्या बाबतीत अशा मालमत्तेचे अधिग्रहण करण्याकरिता एक अपवाद असतो.अशा प्रकारची मालमत्ता दत्तक मुलाकडे कायम राहील आणि तो अशा संपत्तीसह संलग्नीत असलेल्या दायित्वांची पूर्तता करेल, ज्यात जैविक कुटुंबासह संबंध कायम ठेवण्यासाठी गरज असल्यास, त्याची पूर्तता तो करेल. (कलम 63, जे जे अधिनियम, 2015).

दत्तक संकल्पना खालील तक्त्यात चित्रित केलेली आहे.

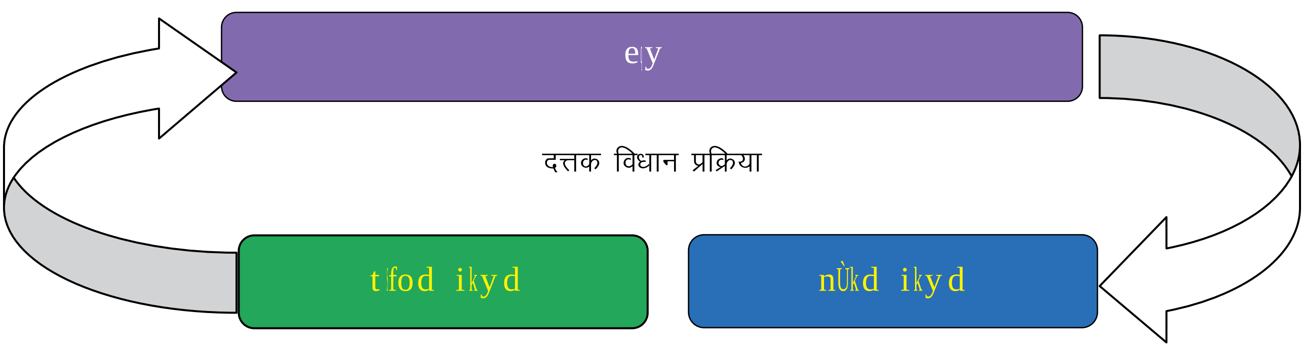

Qyfu"iÙkh

दत्तक विधान एक कौटुंबिक–आधारित पुनर्वसन आणि सामाजिक पुनर्बांधणी मोजमाप आहे जे कायदेशीररित्या जैविक पालकांपासून किंवा पालकांकडून पालकांच्या जबाबदा–या कायम ठेवण्यासाठी, दत्तक पालकांना कायमस्वरूपी बदलण्याची परवानगी देते, जेणेकरून मुलांना संगोपन आणि प्रेमळपणा प्रदान करण्यात येईल.

Hkkjrkrhy nÙkd fo/kku fu;eu dj.kkj dk;n

खालील तीन कायदे भारतातील मुलांच्या दत्तक विधानाचे नियमन करतातः

- पालक आणि पाल्य अधिनियम, 1890
- हिंदू दत्तक आणि निर्वाह अधिनियम, 1956
- बाल न्याय (मुलांचे संगोपन व संरक्षण अधिनियम, 2015)

खालील तक्त्यामध्ये वरील नियमांत संबंधित लोकसंख्येनुसार मोडणारी स्थिती दर्शविली आहे.

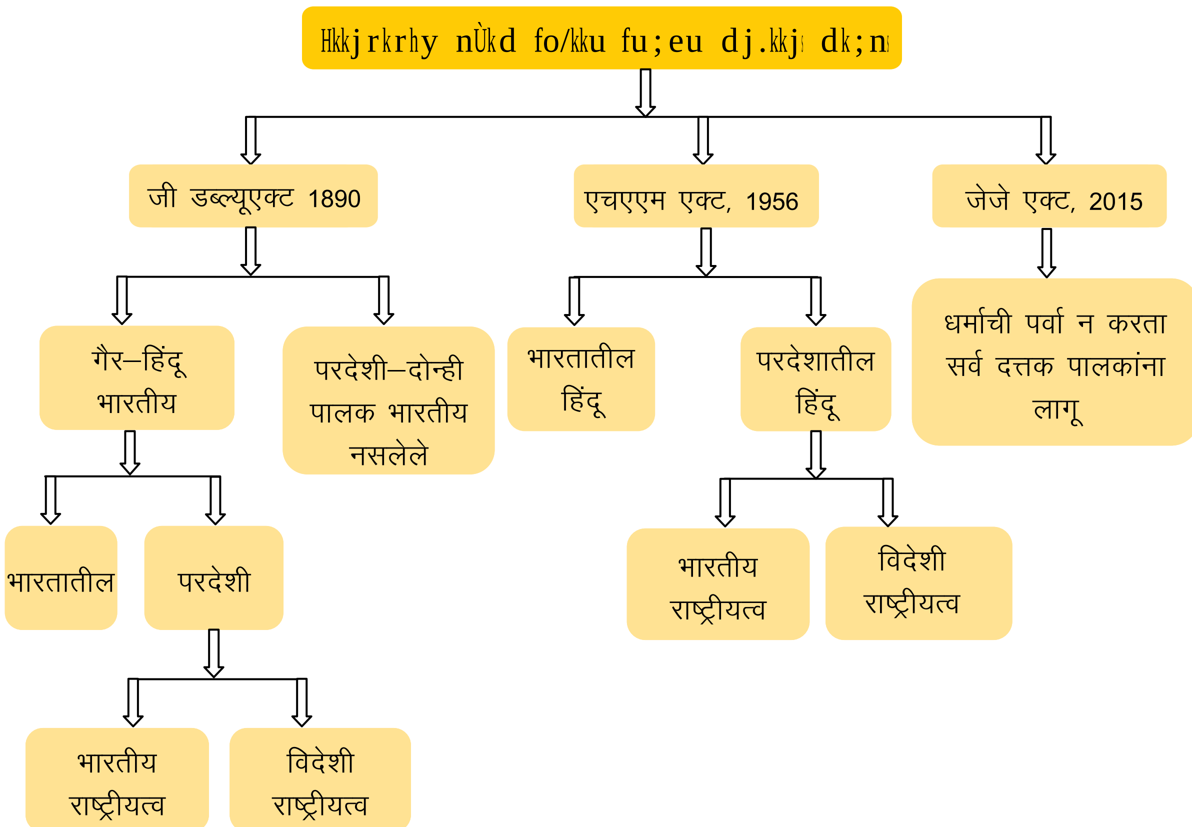

Qyfu"iÙkh

देशातील 3 कायदे जे हिंदू, गैरहिंदू, गैर भारतीय आणि इतर पालकांची धार्मिक स्थिती कशीही असेल तरी एकत्रितपणे दत्तक विधान नियंत्रित करतात

th MCY;w ,DV] 1890 vkf.k ,p , ,e ,DV] 1956 vUo;s nÙkd fo/kku

th MCY;w ,DV] 1890 vUo;s nÙkd fo/kku

पालक आणि पाल्य अधिनियम, 1890 हे मुलांच्या पालकत्वाशी संबंधित आहे, आणि जम्मू–काश्मीर राज्य वगळता, हे संपूर्ण भारतात लागू आहे. एक पालक म्हणजे अशी व्यक्ती जीच्यावर त्या अल्पवयीन व्यक्तीच्या किंवा तिच्या मालमत्तेच्या पालकत्वाची जबाबदारी असते. विदेशी खेरीज भारतीय रहिवासी जे मुसलमान, पारशी, ख्रिश्चन व यहुदी आहेत या कायद्यांमध्ये अंतर्भूत असतात, कारण त्यांचे वैयक्तिक कायदे पूर्ण दत्तक विधान करू देत नाहीत.

पालकत्वासाठी अर्ज अश्या व्यक्तींकडून केला जातो 'ज्या व्यक्तीला अल्पवयीन मुलाचे पालक किंवा कोणत्याही अल्पवयीन मुलाचे नातेवाईक किंवा जिल्ह्याचे जिल्हाधिकारी किंवा इतर स्थानिक क्षेत्र जेथे अल्पवयीन मूल राहते किंवा जिथे त्याची मालमत्ता आहे किंवा जिल्हाधिकारी ह्यांच्या संबंधीत अधिकारात असलेल्या वर्गाचा आहे' (कलम 8). पालकत्व न्यायालयाद्वारे काढले जाऊ शकते. अशा न्यायालयीन कृत्यांत खालील बाबी मोडल्या जातात काही कारणास्तव, इतर गोष्टींबरोबर, विश्वासाचा गैरवापर, कर्तव्ये पार पाडण्यास असमर्थता, पाल्यांबाबतीत गैरव्यवहार, जीडब्ल्यू ॲक्टच्या न्यायालयीनआदेशाच्या तरतुदींचे उल्लंघन, व्याक्तिमत्वातील त्रुटी दर्शविणा–या अपराधाबद्दल दोषी, विश्वासू कामगिरीच्या विपरीत उद्योग करणे आणि न्यायालयाच्या कार्यक्षेत्राच्या बाहेर राहावयास जाणे. तथापि, हा मातृत्व किंवा पितृत्वापेक्षा पालकत्वावर जास्त भर देतो, जो मुलांच्या प्रेमळ कुटुंबाच्या हक्कावर फारच कमी भर देतो.

fgnw nÙkd o fuokg vf/kfu;e] 1956

हिंदू दत्तक व निर्वाह अधिनियम 1956 हिंदूंच्या दत्तक विधानाची कायदेशीर प्रक्रिया पाहते आणि बौद्ध, जैन आणि शीख आहे आणि जो कोणी मुसलमान, ख्रिश्चन, पारशी किंवा यहूदी नाहीत अशांना व्यापक अर्थाने हाताळतो. जसे एक सूज्ञ, हिंदु माणूस, आणि जो अल्पवयीन नाही, आपल्या पत्नीची संमती घेऊन एक मुलगा किंवा मुलगी दत्तक घेऊ शकतोय तसेच एक प्रौढ, सूज्ञ आणि अविवाहित हिंदु स्त्री, एक मुलगा किंवा मुलगी दत्तक घेऊ शकते. कायद्याप्रमाणे, केवळ बाळाचे वडील किंवा आई किंवा पालक मुलाला दत्तक देण्यास सक्षम आहेत. अधिनियमाच्या कलम 10 नुसार, जर तो/ती हिंदू असेल, जर तोध्ती दत्तक घेतले गेले नसतील किंवा, त्याने लग्न केले नसेल आणि वयाची 15 वर्षे पूर्ण केली असतील अशांनाच दत्तक देता येईल.

सर्व हेतूंसाठी, दत्तक घेतलेले मुल दत्तक घेतल्याच्या तारखेपासून त्याच्या/तिच्या दत्तक वडिल किंवा आईचे मूल बनते. त्याच्या जन्माच्या कुटुंबाचे संबंध दत्तक तारखेपासून संपुष्टात येतात.

Qyfu"iÙkh

एचएएम कायदा हिंदू आणि इतर सर्व जणांना आणि जे मुसलमान, ख्रिश्चन, पारशीर ज्यू नाहीत अश्या सर्वांना दत्तक घेण्याची परवानगी देतोय आणि ह्या कायद्यांतर्गत दत्तक घेतलेले मुल त्याच्या/तिच्या दत्तक पालकांचे मुल बनते. तर एका बाजूला जी डब्ल्यू अधिनियम 1890 मध्ये भारतीय मुस्लिम, पारशी, ख्रिश्चन आणि यहुदी यांचा समावेश आहेय ह्याकायद्याच्या अंतर्गत समावेशित मुलांनामुलांची दत्तक स्थिती प्राप्त होत नाही कारण त्यांना पाल्य म्हटले जाते.

ts ts ,DV 2015 vUo;s nÙkd fo/kku

बाल न्याय (मुलांची संगोपन व संरक्षण अधिनियम, 2015) अनाथ, सोडलेली आणि आत्मसमर्पण केलेल्या मुलांचे दत्तक विधान करण्याच्या विविध पैलूंशी निगडीत आहे. अशा मुलांचे दत्तक घेणे प्रत्येक मुलाच्या कुटुंबाच्या संगोपन आणि संरक्षणाची गरज यावर जोर देण्यावर सुसंगत आहे. या कायद्यातील तरतुदी हिंदू दत्तक व निर्वाह अधिनियम 1956 च्या अंतर्गत दत्तक घेण्यावर लागू होत नाहीत.

खालील कलम जे जे ॲक्ट 2015 च्या तरतुदीत अवलंबिले जातात. दत्तक विनियम, 2017 (एआर, 2017) देखील योग्य प्रकारे संदर्भित केले गेले आहेत ज्यायोगे दत्तक घेण्याच्या प्रक्रियेची संपूर्ण समज प्राप्त होईल.

nÙkd n.;kckcr dk;n'khj–"Vîk miyC/k eqykph ?kks"k.kk dj.;kP;k i)rh

जे जे ॲक्ट 2015 च्या कलम 38 मध्ये मुलाला कायदेशीरपणे दत्तक घेण्यासाठी उपलब्ध असण्याबद्दलची घोषणा करण्याच्या पद्ध ती आहेत. अशा घोषणेची जबाबदारी ही जिल्ह्यातील बाल कल्याण समितीशी आहे. वेगवेगळ्या प्रकारच्या मुलांसाठी या संदर्भात पाठवण्याचीकार्यपद्धती तक्त्यामध्ये दिली आहेत.

> अनाथः ज्या मुलांना जैविक माता/पिता, दत्तक पालक किंवा कायदेशीर पालक नसतात किंवा ज्याचे कायदेशीर पालक मुलाचे संगोपन करण्यास असमर्थ किंवा अनिच्छा दर्शवितात अशी मुले
>
> सोडलेली मुलेरू ज्या मुलांच्या जैविक किंवा दत्तक पालकांनी त्यांना सोडले किंवा बाल कल्याण समितीने (सीडब्ल्यूसी) कारणांकीत चौकशी केल्यानंतर सोडलेली मुले असे घोषित केले गेले असेल तर.
>
> समर्पण केलेलेरू शारीरिक, भावनिक किंवा सामाजिक कारणास्तव ज्या गोष्टी नियंत्रणा बाहेत आहेत सीडब्ल्यूसीजवळ आईवडील किंवा पालकांनी सोडलेले मूलआणि सीडब्ल्यूसी ने त्यानुसार जाहीर केलेले.
>
> ***स्त्रोतः जे जे ॲक्ट, 2015***

vukFk o lksMysY;k eqykalkBh	vkRelei.k dsysY;k eqykalkBh
सीडब्ल्यूसी प्रथम मुलांचे पालक माता/पिता अणि पालक शोधण्याचा प्रयत्न करते.जर मुलाची स्थिती एखाद्या अनाथ किंवा सोडलेली म्हणून आढळून आली, तर शेवटी सीडब्ल्यूसी मुलांना कायदेशीररित्या दत्तक घेण्यासाठी उपलब्ध आहे असे घोषित करते. दोन वर्षापर्यंतच्या मुलांसाठी, घोषणा मुलाच्या जन्माच्या तारखेपासून दोन महिन्यांच्या आत करण्यात यावीय आणि चार महिन्यांच्या आत, जर मूल दोन वर्षांपेक्षा मोठे असेल.	ज्या संस्थेमध्ये आत्मसमर्पण केलेल्या मुलांना सीडब्लूसी द्वारा ठेवले जाते, ती मुले जे जे ॲक्ट 2015 च्या कलम 35 मध्ये नमूद केलेल्या निर्धारित वेळेनंतर ताबडतोब सीडब्लूसी समोर कायदेशीरपणे दत्तक घेण्यासाठी उपलब्ध असण्याबद्दलची घोषणा करण्याकरिताआणल्या जातात. *पालकांना माता पित्यांना, मुलाला परत केल्यानंतर त्यांच्या निर्णयावर फेरविचार करण्यासाठी, दोन महिने वेळ दिली जाते.

मानसिकदृष्ट्या मंद माता/पित्यांचे मूल किंवा लैंगिक अत्याचाराचा मुळे नको असलेल्या मुलांनावरील बाबींचा अवलंब करून दत्तक घेण्यासाठी कायदेशीररीत्या उपलब्ध केले जाऊ शकते.

दत्तक घेण्याकरिता कायदेशीरपणे उपलब्ध मुलाची घोषणा करण्याचा निर्णय सीडब्ल्यूसीच्या किमान तीन सदस्यांनी घेतला पाहिजे. जे जे ॲक्ट 2015 च्या कलम 38 (5) मध्ये सीडब्ल्यूसी साठी आवश्यक आहे की मुलांना दत्तक देण्यासाठीघोषित करण्यात आलेल्या मुलांची संख्या व सीएआरए आणि राज्य दत्तक संसाधन एजंसी (एसएआरए) यांना प्रत्येक महिन्याला (प्रलंबित प्रकरणांची संख्या) पाठविण्याची आवश्यकता आहे.

nÙkd ?k.;kckcrph eyHkr rÙo

नियमन 3, एआर, 2017 नुसार खालील मूलभूत नियमांचा अवलंब दत्तक घेण्यासाठी केला जातो.

- दत्तक घेण्याच्या प्रकरणांवर प्रक्रिया करताना मुलांचे सर्वोत्तम हित हा प्राथमिक उद्देश असणेआवश्यक आहे.
- भारतीय माता/पित्यांनी दत्तक घेण्याकरिता मुलांची नियुक्ती करण्यासाठी प्राधान्य दिले पाहिजे.
- शक्यतो, एखाद्या मुलाचे किंवा मुलीचे त्याच्या स्वतरूच्या सामाजिक–सांस्कृतिक वातावरणात दत्तकविधान करण्यात आले पाहिजे.
- सर्व दत्तक विधान बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणाली (केअरिंग्ज) वर नोंदवल्या पाहिजेत आणि सीएआरएने ही हा तपशील गोपनीय ठेवला पाहिजे.

lHkkO; nÙkd ikydklkBh ik=rk ekinM

दत्तक नियमावली, 2017 (एआर, 2017) च्या नियमन 5 नुसार संभाव्य दत्तक पालक (पीएपी) साठी पात्रता निकष खालीलप्रमाणे आहेतः

- भावी दत्तक पालक शारीरिक दृष्ट्या तंदुरुस्त असावेत, आर्थिकदृष्ट्या योग्य, मानसिकरित्या सावध आणि भावनिकरित्या स्थिर असावेतय आणि कोणतीही जीवघेणी वैद्यकीय परिस्थिती नसावी.
- दत्तक घेण्याची इच्छा असलेल्या जोडप्यांची दोघांची संयति आवश्यक आहे.
- एकटी महिला कोणत्याही लिंगाचे मूल दत्तक घेऊ शकते.
- एकटा पुरूष एका मुलीला दत्तक घेण्यास पात्र नाही.
- एक मूल दत्तक घेण्याची इच्छा असलेल्या जोडप्याच्या बाबतीत, जोडप्याचे किमान दोन वर्षे स्थिर वैवाहिक संबंध असणे आवश्यक आहे.
- दत्तक घेण्याच्या पात्रतेचे निर्धारण करण्यासाठी मुलाचे आणि संभाव्य दत्तक पालकाचे वय.

e|ykpı o;	lHkkO; nÙkd ikydkpı deky lfeJ o; ¼tkMi½	lHkkO; nÙkd ikydkpı deky o|;kdh o;
4 वर्षांपर्यंत	90 वर्षे	45 वर्षे
4 ते 8 वर्षांपर्यंत	100 वर्षे	50 वर्षे
8 ते 18 वर्षांपर्यंत	110 वर्षे	55 वर्षे

- मूल आणि संभाव्य दत्तक पालकांमधील किमान वय अंतर 25 वर्षांपेक्षा कमी नसावे.
- पीएपीसाठी वयोमर्यादा नाते संबंधातील–पालकांद्वारे आणि सावत्र पालकांद्वारे दत्तक घेण्याच्या बाबतीत लागू होणार नाही.
- तीन किंवा अधिक मुले असलेले जोडपे दत्तक घेण्यास पात्र नाही, केवळ विशेष गरजा असलेल्या मुलांच्या बाबतीत, ज्यांची इतरत्र सोय होणे अवघड असाते अंशा मुलांच्या बावतींत, नाते संबंधातील पालक आणि सावत्र पालकअसल्यास पात्र असतील.

Hkkjrkr jkg.kk&;k Hkkjrh; ikydkauh nÙkd ?ks.;kph çfØ;k ¼dye 58] ts ts vWDV] 2015½

संभाव्य पालकांनी, धर्म ध्यानात न घेता, विशिष्ट दत्तक एजन्सीकडे (एसएए) विहित रीतीने सीएआरएच्या दत्तक नियमानुसार अर्ज करावा.

↓

एसएए पालकांचा घरी अभ्यासाचा अहवाल तयार करतो आणि पात्र आढळल्यास, मुलास कायदेशीररित्या दत्तक घेण्याकरिता उपलब्ध करण्याच्या सूचना मुलांच्या अभ्यासाच्या अहवालासह आणि वैद्यकीय अहवालासह पालकांना दिल्या जातात.

↓

पालक एसएए ला स्वीकृती दस्तऐवज, बाल अभ्यास अहवालासह आणि दोन्ही पालकांनी स्वाक्षरी केलेल्या वैद्यकीय अहवालासह सादर करतात, एसएए पूर्व–दत्तक संगोपनासाठी मुलांना पालक आणि विहित रीतीनुसार दत्तक विधानासाठी न्यायालयात अर्ज दाखल करतात.

↓

दत्तक घेण्यावरील न्यायालयीन आदेशाची प्रमाणित प्रत एसएए तर्फे प्राप्त केली जाते आणि ताबडतोब भावी पालकांना सुपूर्द केली जाते.

↓

दत्तक कुटुंबात दत्तक मुलाच्या प्रगती आणि कुशलतेची खात्री करण्यासाठी सीएएकडून कारवाईचा पाठपुरावा.

चिकित्सक सक्षम करणाऱ्या विनियामांचा संदर्भ घेऊ शकतात 9 (पीएपीची नोंदणी आणि घराचा अभ्यास), 10 (एसएए मार्फत पीएपी साठी बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीद्वारे एखाद्या मुलाचा संदर्भ घेऊ शकतात), 11 (पूर्व–दत्तक पालक संगोपन), 12 (कायदेशीर प्रक्रिया) आणि 13 (दत्तक मुलांच्या प्रगतीचा पाठपुरावा) एआर 2017 अन्वये जे निवासी भारतीयांचे दत्तक विधान नियंत्रित करतात.

vkarj&ns'kh; nÙkd ?ks.;kph dk;Zi)rh ¼dye 59] ts ts vWDV] 2015½

आंतर–देशीयदत्तक विधान अनाथ, सोडलेले किंवा शरण आलेल्या मुलांसाठी आहे ज्या मुलांना ते दत्तक घेण्यास उपलब्ध असे घोषित करण्याच्या 60 दिवसांच्या आत भारतीय किंवा अनिवासी भारतीय पालकांनी दत्तक घेतले नसेलअश्यासाठी हे कलम करण्यात आले आहे. जे जे ॲक्ट 2015 च्या कलम 59 (1) मध्ये असे म्हटले आहे की आंतर–देशीय दत्तक घेण्यावर विचार करतांना शारीरिक आणि मानसिक अपंगत्व आणि भावंड आणि पाच वर्षांपेक्षा अधिक वयाच्या मुलांना इतर मुलांपेक्षा प्राधान्य दिले जाऊ शकते.

अनिवासी भारतीयांना किंवा भारताबाहेरील भारतीय पालकांना तसेच भारतीय वंशाच्या व्यक्तींना दत्तक घेण्यासाठी प्राधान्य दिले जाते. अंतरदेशीय दत्ताकविधानाबाबत, संभाव्य दत्तक पालक कोणत्याही धर्माचे एकतर भारतातील अनिवासी भारतीय किंवा भारताबाहेरील नागरिक किंवा भारतीय मूळ किंवा परदेशी व्यक्ती असावे.

चिकित्सक आंतर–देशीय दत्तक विधानाना सक्षम करणाऱ्या एआर, 2017 च्या खालील विनियामांचा संदर्भ घेऊ शकतातः नियम 15 (आंतर–देशीय दत्तक विधानसाठी पीएपीची नोंदणी आणि गृह अभ्यास अहवाल), 16 (प्राधिकरणाचे ना हरकत प्रमाणपत्र आणि पूर्व–दत्तक पालक संगोपन), 17 (कायदेशीर प्रक्रिया), 18 (पासपोर्ट व व्हिसा, इमिग्रेशन अधिकार्यांना सूचना, अनुरूपता प्रमाणपत्र, जन्म प्रमाणपत्र इ.), 19 (अनिवासी भारतीयांनी, भारतातील परदेशातील नागरीक आणि विदेशी पीएपी निदत्तक मुलांच्या प्रगतीचा पाठपुरावा करणे), 20 (भारताबाहेरील भारतीय नागरीक, भारतात राहणा–या हेग ॲडप्शन कन्व्हेन्शनच्या मान्यताप्राप्त विदेशी राष्ट्राच नागरिक), 21 (भारतातील परदेशातील नागरिक किंवा भारतात राहणा–या हेग ॲडप्शन कन्व्हेंशनच्या परदेशी नागरिकांच्या बाबतीत दत्तक प्रक्रिया), 22 (भारतीय नागरिकाकडून परदेशातून मुलास दत्तक करण्याची प्रक्रिया), 56 (सीएआरएचे ना हरकत प्रमाणपत्र) आणि 57 (अनुरूपता प्रमाणपत्र जारी करणे).

पीएपी हे सीएआरएने तयार केलेल्या नियमानुसार एक अधिकृत विदेशी दत्तक एजन्सी किंवा सेंट्रल अथॉरिटी किंवा त्यांच्या देशातील राहत्या घरी संबंधित सरकारी विभाग लागू होईल

↓

विदेशी एजन्सीकडून ज्यांच्या कडे अर्ज दिला जातो ते संभाव्य पालकांचा घरी अभ्यासाचा अहवाल तयार करतात आणि पात्र आढळल्यास, तो अर्ज सीएआरए कडे भारताकडून दत्तक घेण्यासाठी पुरस्कृत केल्या जातो.

↓

सीएआरए अर्जाची तपासणी करते आणि जर योग्य दिसेल तर हा अर्ज एसएए पैकी एकास संदर्भित होतो ज्यात मुले कायदेशीरदृष्ट्या दत्तक घेण्याकरिता मोफत उपलब्ध आहेत.

↓

एसएए संभाव्य पालकांसोबत मुलांशी जुळवनी करतात आणि मुलांचे अभ्यास अहवाल आणि मुलांचा वैद्यकीय अहवाल पालकांना पाठविते जेणेकरून ते मुलाला स्वीकारतील आणि बाल अभ्यास आणि वैद्यकीय अहवाल एसएए ला परत करतील

↓

संभाव्य पालकांद्वारे मुलाची स्वीकृती झाल्यानंतर, एसएए दत्तक आदेश मिळविण्यासाठी न्यायालयात अर्ज दाखल करतो.

↓

न्यायालयीन आदेशाची प्रमाणित प्रत मिळाल्याबद्दल, एसएए लगेचच सीए, एसएआरए आणि पीएपी ला मागणी पाठवितो आणि मुलासाठी पासपोर्ट प्राप्त करतो.

↓

सीएआरए भारताच्या इमिग्रेशन प्राधिकरणांना आणि मुल प्राप्त झालेला देश दत्तक घेण्याविषयी माहिती देतात

↓

मुलांकरता पासपोर्ट आणि व्हिसा जारी केल्याच्या लगेचच पी.ए.पी. मुलाला एसएए मधून प्राप्त करतात.

↓

अधिकृत आंतरराष्ट्र दत्तक एजन्सी, ज्यास दत्तक घेण्याचे अर्ज मूळतः देण्यात आले आहेत, ते दत्तक कुटुंबातील मुलाचा प्रगती अहवाल सीएआरएला सादर करणे सुनिश्चित करते. तसेच सीएआरएशी सल्लामसलत करुन कोणत्याही व्यवहारासंदर्भात आणि संबंधितभारतीय राजनैतिक मिशन बाबतीत पर्यायी व्यवस्था देखील करते.

↓

एक परदेशी किंवा भारतीय वंशाच्या व्यक्ती किंवा भारतात राहणारे परदेशातील नागरीकांना, भारतातील मुलाना दत्तक घेण्याकरिता, आपल्या देशातील भारताच्या राजनैतिक कार्यालयाकडून ना हरकत प्रमाणपत्र घेऊन, सीएआरएला अर्ज करणे आवश्यक आहे.

vrj jk"Vh; ukrs lc/kkrhy nÙkd fo/kkukph dk;li)rh ¼dye 60] ts ts vWDV 2015½

खालील समजावून सांगितलेली कार्यपद्धती ही अंतर राष्ट्रीय नाते संबंधातील दत्तक विधानाची आहे (उदा. एखादे नातेवाईक बाहेर देशात राहतात जे भारतातील नातेवाईकाच्या मुलाला दत्तक घेऊ इच्छितात.)

पीएपी न्यायालयाकडून दत्तक घेण्यासाठी हुकुम मिळविणे व सीएआरए ला विहित नमुन्यानुसार ना हरकत प्रमाणपत्रासाठी अर्ज करणे.

↓

न्यायालयीन आदेश आणि जैविक किंवा दत्तक पालकांद्वारे जमा केलेल्या अर्जाच्या आधारावर, सीएआरए कडून ना हरकत प्रमाणपत्र जारी करते. तसेच हे प्रकरण भारतातील इमिग्रेशन अधिकार्यांना आणि मुल प्राप्त झालेले देशांना कळवतात.

↓

दत्तक पालकांना जैविक पालकांकडून मुल प्राप्त होते. दत्तक पालक मुलाचे त्याच्या जैविक पालकांशी आणि भावंडांशी वेळोवेळी संपर्क ठेवतात.

चिकित्सक कदाचित ह्या विनियामांचा संदर्भ घेऊ शकतात 53 (अंतर राष्ट्रीय नाते संबंधातील दत्तक विधान), 54 (अंतर राष्ट्रीय नाते संबंधातील दत्तक विधाणासाठी पूर्व परवानगी) आणि 55 (कायदेशीर प्रक्रिया), 56 (सीएआरए कडून ना हरकत प्रमाणपत्र) आणि एआर, 2017 चे 57 (अनुरूपता प्रमाणपत्र), ज्या सर्व गोष्टी अंतर राष्ट्रीय नाते संबंधातील दत्तक विधान नियंत्रित करतात.

brj çe[k çfØ;kRed vko';drk ¼dye 61 vkf.k 62] ts ts vWDV] 2015½

- दत्तक आदेश जारी करण्याआधी न्यायालयाने स्वतःचे समाधान करणारी अशी परिस्थिती पुढीलप्रमाणेः
  - ✓ दत्तकहे मुलाच्या कल्याणासाठी आहे.
  - ✓ मुलाच्या इच्छा विचारात घेतल्या जातात ज्या मुलाच्या वयानुसार आणि समजुतीच्या पातळीशी सुसंगत आहे.
  - ✓ दत्तक घेण्याच्या नियमांतर्गत परवानगी असलेल्या देयाकापेक्षा जास्त दत्तक घेण्याच्या प्रक्रियेत सामील असलेल्या कोणत्याही पक्षाने दत्तक आणि जैविक माता/पिता, एसएए व पालक नासेवाईक यानी कोणतेही बक्षीस किंवा रोख रक्कम घेतली नसावी किंवा घेण्याची कबुली दिली नसावी.
- न्यायालयात दत्तक देण्याची कार्यवाही कॅमेरा मध्ये होते.
- दाखल करण्याच्या तारखेपासून दोन महिन्यांच्या आत न्यायालयाने दत्तक खटल्याची विल्हेवाट लावावी.
- दस्तावेजआणि प्रक्रियात्मक बाबी सीएआरएद्वारे तयार केलेल्या नियमाप्रमाणेच असणे आवश्यक आहे.
- एसएए द्वारे दत्तक प्रकरणाचा अर्ज प्राप्तीनंतर 4 महिन्यांच्या आत निरस्त केला जातो.
- संबंधित न्यायालयांद्वारे घेतलेल्या दत्तक आदेशांचे तपशील मासिक आधारावर सीएआरएकडे अग्रेषित केले जातात.

lLFkke/;s jkg.kk&;k eqykps nÙkd fo/kku nÙkd ,tUlh Eg.kwu ukn.kh—r uly rj

खाली नमूद केलेल्या प्रकल्पासाठी अनाथ, सोडलेली आणि आत्मसमर्पण करणार्या मुलांना लागू आहे जे जे जे ॲक्ट, 2015 अंतर्गत नोंदणीकृत संस्थांमध्ये रहात आहेत परंतु विशिष्ट दत्तक एजन्सी म्हणून ओळखले जात नाही. (कलम 66, जे जे ॲक्ट, 2015)

- सीडब्ल्यूसीने मुलांना कायदेशीरदृष्ट्या दत्तक म्हणून घोषित करण्यास सक्षम करण्यासाठी या संस्थांना जे जे ॲक्ट 2015 च्या कलम 38 नुसार सीडब्ल्यूसी पुढे मुलांना रिपोर्ट करणे आणि सादर करणे आवश्यक आहे.
- उपरोक्त संदर्भित संस्थांनी जवळ असलेल्या सीएएशी औपचारिक संबंध जोड़तात करतात आणि दत्तक घेण्यास कायदेशीरपणे उपलब्ध असलेल्या मुलांचे नंतरचे तपशील सादर करतात.
- यानंतर, मुलांना एसएएद्वारे दत्तक देण्यासाठी आणण्यात येते.

nÙkd fo/kku vxhdkj.;klkBh lLFkkRed ljpuk

दत्तक घेणा–या संस्थात्मक रचनांना दोन व्यापक श्रेणींमध्ये विभागले जाऊ शकते. एकः विशेषतः दत्तक विधानसाठी आणि दुसरी दत्तक विधान सुलभ करणारी संस्था आहे जे जे जे ॲक्ट, 2015 आणि एआर, 2017 मध्ये निर्दिष्ट केल्याप्रमाणे दत्तक प्रक्रियेत विविध भूमिका निभावतात. दत्तक विधानाशी संबंधित संस्था, तकत्याखाली मुख्य संस्थाविषयी संक्षिप्त माहिति दिली आहे खालील तक्त्यात दिल्या आहेत.

भारत सरकारच्या महिला व बाल विकास मंत्रालयाची एक वैधानिक संस्था सीएआरएआहे. नोडल ऑथॉरिटीच्या रूपात अनाथ, सोडलेली आणि शरण आलेल्या मुलांचे दत्तक विधान अवलंब करणे, आणि देशांतर्गत आणि आंतर–देशांतर्गत दत्तक विधानचे नियम व नियमन करणे. आंतर–देशीय दत्तक अभ्यासावर 1993 रोजी हेग कन्व्हेन्शनच्या अंतर्गत आंतर–देशीय दत्तक घेण्याचे काम करण्यासाठी केंद्रीय प्राधिकरण म्हणून ही नियुक्ती करण्यात आली आहे, जी 2003 मध्ये भारत सरकारने मान्य केली होती.

nÙkd fo/kku vxhdkj.;klkBh lLFkk

संस्था ज्या विशेषतः दत्तक विधान पद्धती अवलाबितात

केंद्रीय दत्तक संसाधन अधिकारी,
राज्य दत्तक संसाधन संस्था,
विशिष्ठ दत्तक एजेन्सी

मध्यस्थतता की संस्थाएं जो गोद लेने में भाग लेती हैं

बाल कल्याण समिती न्यायालय
जिल्हा ब संरक्षण विभाग (डीसीपीयु) जन्म प्रमाणपत्र जरी करणारे अधिकारी
प्रादेशिक पासपोर्ट अधिकारी
इमिग्रेशन अधिकाऱ्यांचे परदेशी क्षेत्रिय नोंदणी कार्यालय
अधिकृत विदेशी दत्तक एजेन्सी (एएफएए)
भारतीय दूतवास मिशन्स

dæh; nÙkd lalk/ku çkf/kdj.k ¼lh,vkj,½

जेजे अधिनियम, 2015 च्या कलम 68 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे सीएआरएची प्रमुख कार्ये पुढीलप्रमाणे आहेतः

- भारतीय दत्तक सेवेला प्रोत्साहन देणे आणि राज्य एजन्सीशी समन्वय साधून आंतरराज्य दत्तक घेण्याची सुविधा वाढविणे
- देशीय दत्तक प्रक्रिया विनियमित करणे
- गरजेप्रमाणे वेळोवेळी दत्तक विधान संबंधित नियमनाची रचना करणे
- आंतर–देशीय दत्तक विधाना संदर्भात मुलांच्या संरक्षणावर व सहकार्यावर आधारित असलेल्या हेग परिषदेनुसार केंद्रीय प्राधिकरणांचे कामकाज

jkT; nÙkd lalk/ku ,tUlh ¼,l,vkj,½

सारा, राज्य सरकारशी, सीएआरएच्या मार्गदर्शनाखाली राज्य पातळीवरील दत्तक घेण्याच्या मुद्दयांशी करार करण्यात निगडीत आहे. (जे जे ॲक्ट, 2015 चे कलम 67).

fof'k"V nÙkd fo/kku ,tUlh ¼,l,,½

राज्य सरकार किंवा स्वेच्छा संस्था किंवा गैर–सरकारी संघटना यांनी स्थापित केलेले, एसएए हे अनाथ, सोडलेल्या आणि शंरण आलेल्या मुलांना दत्तक घेण्यासाठी आहे. जे जे ॲक्ट, 2015 च्या कलम 65नुसार, राज्य सरकार प्रत्येक एसएए जिल्हयातील ओळखते, सीएआरए कडे संपूर्ण माहिती पोह्चविते, एसएए वर्षातून कमीत कमी एकदा तपासणी करते आणि आवश्यक ते उपचारात्मक उपाय करते.

vf/k—r fons'kh nÙkd ,tUlh

अधिकृत विदेशी दत्तक एजन्सी इतर देशांच्या सामाजिक किंवा बाल कल्याणकारी संस्थेला संबोधित करते जी सीएआरए द्वारा आपल्या केंद्रीय प्राधिकरण किंवा त्या देशाच्या शासकीय विभागाच्या अनिवासी भारतीय किंवा भारताबाहेरील नागरीक किंवा भारतातील मुलास दत्तक करण्यासाठी भारतीय मूळ किंवा विदेशी पीएपी, भारतातील व्यक्तींच्या अर्जांना प्रायोजित करण्याच्या शिफारशीवरून अधिकृत आहे.

lh,vkjvk;,uth,l o nÙkd fo/kkukojhy brj egRokp: fu;e

- सीएआरआयएनजीएसः बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणाली (CARINGS) ही भारत सरकारच्या दत्तक कार्यक्रमाचे सुलभ, मार्गदर्शन आणि निरीक्षण करण्यासाठी सीएआरएद्वारे वापरलेली ऑनलाइन माहिती प्रणाली आहे. दत्तक घेण्याची प्रक्रिया आता डिजिटल बनली आहे, मुलाला दत्तक घेण्याचा अर्ज करण्यापासून. ते मूल निवडण्यापर्यंत नवीन प्रणाली अंतर्गत, पीएपींना सीएआरए (http://www-cara-nic-in/) च्या वेबसाइटवर CARINGS वर ऑनलाईन नोंदणी करावी लागेल आणि पसंतीच्या एजेन्सीची निवड करा आणि एआर च्या परिशिष्ट VI मध्ये सांगितल्याप्रमाणे संबंधित कागदपत्रे अपलोड करा. CARINGS वर ऑनलाइन नोंदणीसाठी नोंदणी फीची कोणतीही तरतूद नाही.
  - ✓ नोंदणी केलेल्या वेळी पीएपींना त्यांच्या इच्छित राज्याची किंवा राज्यांची निवड करावी लागेल. CARINGS वर नोंदणी केल्याने राज्य किंवा राज्यातील सर्व एसएएमध्ये नोंदणी म्हणून समजले जाईल ज्यासाठी पीएपीने निवड केली आहे.
  - ✓ पीएपीची वरिष्ठता CARIGNS वर नोंदणीची कागदपत्रे अपलोड करण्याच्या तारखेपासून ठेवली जाईल.
  - ✓ अनिवासी भारतीयांना अनाथ, सोडलेले आणि शरण आलेल्या मुलांचे अपत्य स्वीकारण्याकरिता प्राधान्य असलेल्या निवासी भारतीयांच्या बरोबरीने वागवले जाईल.
  - ✓ सर्व दत्तक (देशांतर्गत किंवा आंतरदेशीय) CARINGS च्या मदतीने घेतले जातील आणि ब्|त्प्छळै च्या बाहेरील दत्तक पूर्णपणे प्रतिबंधित आहे.
  - ✓ CARINGS वर नोंदणीसाठी, पीएपीनी विविध दस्तऐवज सादर करणे आवश्यक आहे. खालील तक्त्यात वेगवेगळ्या श्रेणींमध्ये दत्तक करण्याकरिता आवश्यक दस्तऐवजांची नावे आहेत.

oxZ	uksan.khP;k oGh vitykM djko;kp: nLr,soT
ns'kkrhy fo/kku ¼fuoklh Hkkjrh; ikyd½	एखाद्या मुलास दत्तक घेतलेल्यावर्तमान कुटुंबाचा फोटो/व्यक्तीचे फोटोय आयकर विभागाने जारी केलेल्या पीएपीएसचे कायम खाते क्रमांकय निवासाचा पुरावा (आधार कार्ड/मतदार पत्र/पासपोर्ट/ वाहन परवाना/वीज बिल/टेलिफोनबिल); गेल्या वर्षाच्या उत्पन्नाचा दाखला (पगारपत्रक/शासकीय विभाग/आयकर परतावा द्वारे जारी केलेले उत्पन्न प्रमाणपत्र, विवाहाचा दाखला आणि छायाचित्रांची प्रत, घटस्फोट पत्र/छायाचित्रण घटस्फोटांशी संबंधित शपथपत्र किंवा न्यायालयीन प्रतिज्ञापत्रातील घटस्फोट बाबत जर एखाद्या घटस्फोटाच्या संदर्भात शपथ घेतली जाते तर वैयक्तिक कायद्यानुसार घटस्फोटाचा हुकूमनामा ध्पत्नीच्या मृत्युचे प्रमाणपत्र अनिवार्य नसल्यास जन्म प्रमाणपत्र/पीएपीच्या जन्मतारीखांची प्रत, वैद्यकीय व्यवसायी प्रमाणपत्र पीएपींना कोणत्याही दीर्घकालीन, सांसर्गिक किंवा जीवघेणा रोगांचा त्रास होत नाही असे प्रमाणित करून आणि ते दत्तक घेण्यास योग्य आहेत असे दाखवणे आवश्यक आहे.
vkarjjk"Vªh; nÙkd ¼vfuoklh Hkkjrh; @ vks lhvk;@ ijns'kh jkg.kkjs ijns'kh½	अर्जदारांचे फोटोय ओसीआय आणि भारतातील विदेशी पीएपीचे गृह अभ्यास अहवालय पासपोर्टय ओसीआय कार्ड, लागू असल्यासय जन्म प्रमाणपत्रय राहण्याचा पुरावाय गेल्या वर्षीच्या उत्पन्नाचा दाखला (सरकारी पगारपत्रक/आयकर विवरणपत्र, पॅन लिली/सर्टिफिकेट, वैद्यकीय व्यावसायिक यांनी दिले आहे की पी.ए.पी. कोणत्याही दीर्घकालीन, सांसर्गिक किंवा जीवघेणा रोगाने त्रस्त नाहीत आणि ते दत्तक घेण्यास योग्य आहेत; पीएपीचे पोलिसाच चारिष्याचे पुरावे, लग्नाचे प्रमाणपत्र, जोडप्याच्या बाबतीत प्रमाणपत्राची प्रत, घटस्फोटाचा डिक्री अनिवार्य नसल्यास/पतीचा मृत्यूचा दाखला नसल्यास घटस्फोटांशी संबंधित प्रतिज्ञापत्र किंवा प्रतिज्ञापत्राची प्रतिलिपी. जर लागू असेल तर, भारताबाहेर राहणा–या ओसीआय/परदेशी पीएपीजांच्या बाबतीत, जर अर्ज करणारी व्यक्ति एकटी असेल तर

	नातेवाईकांद्वारे उपक्रम, दूतावास / उच्चायोग यांच्याकडून ना हरकत प्रमाणपत्र घेण्याची एक प्रत आणि भारतातील पीएपी निवासस्थान बदलल्यास अवलंबी पद स्वीकारण्याचे आश्वासनय दोन सन्मानित सदस्यांमधील दोन संदर्भपत्रे, पाच वर्षापेक्षा जास्त वयाची असलेली ल्या / मुलाची संमतीय दत्तक घेण्यात येणारी मुलेय कइन हेग ॲडॉप्टन कन्व्हेन्शनच्या कलम 5 किंवा 17 नुसार मिळालेल्या देशांची परवानगी, हेग मान्यताप्राप्त देशांच्या बाबतीत लागूय परदेशात राहणा–या पीएपींच्या बाबतीत, एपीएए किंवा सीए किंवा संबंधित शासकीय विभाग किंवा भारतीय मिशनच्या प्रतिनिधीने वैयक्तिक भेटी देण्यास पीएपी कडून हमी उपक्रम हाती घेतल्यास, दत्तक नियमांनुसार मुलांची प्रगती तपासण्यासाठीय भारतामध्ये राहणा –या OCI / विदेशी पीएपीज, भारतातील राहात असलेल्या परदेशी पीएपी, जे एसएए किंवा डीसीपीयू किंवा एसएआरए च्या प्रतिनिधींच्या वैयक्तिक भेटीला परवानगी देतात. दत्तक तारखेपासून दोन वर्षेय एएफएएतून दोन वर्षांच्या कालावधीसाठी मुलाच्या प्रगती अहवालाची तरतूद करणे आणि व्यवहाराच्या प्रकरणात पर्यायी व्यवस्था करणे.
vkrj jk"Vªh; ukR;krhy nÙkd	आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधानासाठी वर नमूद केलेले सर्व कागदपत्रे आवश्यक आहेत. नंतर अपलोड करण्याचे इतर कागदपत्रे खाली दिली आहेतः ज्येष्ठ मुलांची / पाच वर्षाच्या वर असलेल्या जैविक कुटुंबातील संमती, शिफारशी दत्तकक जाणाय्या ज्येष्ठ मुलाची समति; हेग दत्तक अधिवेशनच्या अनुच्छेद 5 किंवा 17 अनुसार करण्याची परवानगी (हेग मान्यताप्राप्त देशाच्या बाबतीत लागू); पीएपीशी संबंधित मुलाशी दत्तक विधान नाते (पर्सारीट्री); बालकांची अ़द्यावत कौटुंबिक छायाचित्रे, दत्तक पालक आणि जैविक पालकां सहित एआर, 2017 च्या अनुसूची XIX मध्ये सांगितल्याप्रमाणे जैविक कुटुंबाची संमतीय सीडब्ल्यूसीकडून कायदेशीर पालकास परवानगी देणे जर मुलाला लागू असेल तर एआर, 2017 च्या शेड्यूअल XXII मध्ये नमूद केलेल्या नातेवाईकांसोबत दत्तकविधान एसी, 2017 च्या परिशिष्ट XXI मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे डीसीपीयुद्वारे कौटुंबिक पार्श्वभूमी अहवाल
vkrj ns'kh; ukR;krhy nÙkd	पीएपीच्या निवासस्थानाचा पुरावाय पीएपीच्या जैविक मुलाची संमती असल्यास ते पाच वर्षाहून अधिक असल तरय जैविक पालकांची संमती, एआर, 2017 च्या अनुसूची XIX नुसार सीडब्ल्यूसीकडून कायदेशीर पालकासे परवानगी देणे जर मुलाला लागू असेल तर एआर, 2017 च्या शेड्यूअल XXII मध्ये नमूद केलेल्या नातेवाईकांसोबत दत्तक विधानुसार एपी, 2017च्या अनुसूची XXIV मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे त्यांचे नाते, आर्थिक आणि सामाजिक स्थितीच्या समर्थनार्थ पी.ए.पी. द्वारे प्रतिज्ञापत्रय न्यायालयाकडून दत्तक आदेश घेणे.
lko= ukrsokbZ dkdMu nÙkd	जैविक पालक आणि जोडीदाराच्या निवासस्थानाचा पुरावा जे कायदेशीर वारशाच्या रूपातबाळ / मुलांना घेता येईल असा आपल्या स्थितीचा पुरावाय जैविक पालकांची, पती / पत्नी ची संमती जे एआर, 2017 च्या अनुसूची XX मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे, एआर, 2017 च्या अनुसूची XX सह संलग्न करून न्यायालयाकडून दत्तक आदेश घेण्यासाठी आवश्यक असलेल्या कागदपत्राची पूर्तता.

- [kkl xjtk vlyY;k eqykp nÙkd fo/kku% ए. आर. 2017 च्या 48 नियमांमध्ये (XVIII) 18 च्या परिशिष्टात अशा मुलांचा स्पष्टीकरणात्मक यादी दिली आहे. हीच यादी CARA च्या www-ca ra-nic-in या सकेतस्थळावर पाहता येते, खास गरजा असलेल्या मुलांचे वर्गीकरण 3 प्रकारे केले आहेय शारीरिक, बौद्धिक आणि मज्जासंस्थेसंबधी.
- ekBîk eqykp vkf.k HkkoMkp nÙkd fo/kku% ए. आर. 2017 चा नियम 49 हा या मुलांच्या संबधी आहे. या नियमानुसार मोठ्या मुलांची व्याख्या म्हणजे 5 वर्षे पूर्ण वय असलेले मूल.
- nÙkd fo/kku lgt u gk.kkjh eqy% ए. आर. 2017 चा नियम 50 हा अशा मुलांच्या दत्तकविधांनाशी संबंधित आहे. बऱ्याच काळापर्यंत CARINGS च्या मार्फत ज्या मुलांना सुचविले जात नाही, अशी मुले इथे अभिप्रेत आहेत.
- lko= vkbZ / oMhy nÙkd fo/kku% ए. आर. 2017 चा नियम 52 हा सावत्र आइ / वडील दत्तक विधानाशी संबधित आहे. उभयता (एक सावत्र आई / वडील आणि एक जैविक आई / वडील) CARINGS मध्ये नोंदणी करतील व सर्व विहीत स्वरुपानुसार दत्तक विधानाच्या संमति आणि पालकत्वाच्या गरजांची पूर्तता करतील.

- **nÙkd fo/kku 'kqYd%** ए आर 2017 च्या 46 व्या नियमानुसार CARA ने वेळोवेळी निश्चित केल्याप्रमाणे दत्तक विधानाचा खर्च भावी दत्तक आई–वडील करतील. ही बाब कायमस्वरुपी नसल्यामुळे, दत्तकविधानाचे भावी आई वडील आणि व्यावसायिक यांनी अद्ययावत माहितीसाठी CARA शी संपर्कात राहणे गरजेचे आहे.

ए आर 2017 नुसार, दत्तकविधान शुल्क SAA आणि CARA भावी आई वडीलांकडुन परस्पर घेवू शकतात, जर ते भारतात राहत असतील तर. आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधानात मात्र परिस्थितीनुसार हे शुल्क परकीय अधिकृत दत्तकविधान एजन्सी किंवा केंद्रीय अधिकृत संस्था अथवा सरकारी. खाते यांच्याकडून घ्यावे. SAA ला विहित दत्तकविधान शुल्काशिवाय दत्तक आई वडीलांकडून कोणत्याही प्रकारची देणगी, रोख किंवा भेटवस्तुच्या स्वरुपात घेण्याची परवानगी नाही. प्रत्यक्ष किंचा अप्रत्यक्षपणे, CARA ने निश्चित केल्याप्रमाणे दत्तक विधान शुल्काची विभागणी SAA व CCI मधे केली जाईल.

nÙkdfo/kkuk lekjhy vk0gku

- इंग्रजी भाषेचे अज्ञान व इंटरनेटच्या अचुक सुविधांमुळे लोकांना आपले अर्ज व्दसपदम पाठविण्याची पध्दत अवघड वाटते.
- ठराविक रंगाची, शरीर सौष्ठवाची आणि उत्तम तब्येतीची मुलेच हवी अशा भावी पालकांच्या पुर्वग्रहित अपेक्षांमुळे दत्तकविधान लांबणीवर पडते.
- प्रतिक्षेचा दीर्घ काळ, कधी कधी तो 4 वर्षे पण असू शकतो, म्हणजे दत्तकविधानास पात्र असलेली मुले व भावी दत्तक आई वडील यांच्या संख्यांमधील भली मोठी विसंगति! उदाहरणार्थ 0 ते 2 वर्षाच्या तान्ह्या बालकांसाठी 2 बालकांमागे 169 भावा आई वडील प्रतिक्षेत आहेत. तर पश्चिम बंगालमध्ये अशा 20 बलकांसाठी 597 भावी आई वडील, दिल्लीमध्ये ही संख्या, 12 बालके आणि 750 भावी आईवडील अशी आहे.

rkRi;%

2015 चा जेजे (बालक / किशोर वयीन मुलांचा न्याय) कायदा धर्मनिरपेक्षतेने अनाथ, त्यागलेल्या किंचा हक्क सोडून दिलेल्या मुलांचे दत्तकविधान करते. दत्तकविधानाच्या प्रक्रीयेच्या यशस्वी पूर्ततेनंतर मूल हे दत्तक आईवडिलांचे (अधिकृत) पाल्य बनते.

[1]सेनगुप्ता, अनन्या, 'दत्तक मुलासाठी पालकांचा विलंब वाढतो आहे तर मुलांची संख्या कमी होत आहे.', द टेलीग्राफ (21 जानेवारी 2015). Http: // www वरुन पुनर्प्राप्त तार पत्रविज्ञान /1150121/jsp/nation/story_9481-jsp#-Vrojzhh97IU

tkxfrd nÙkd çfØ;k

या प्रकरणात दत्तक घेण्याच्या प्रक्रियांवर वाचकांच्या जागतिक दृष्टीकोणाची व्याप्ती वाढविण्यासाठी काही निवडक देशांमध्ये दत्तक घेण्याच्या ठराविक प्रक्रियात्मक पैलूंशी हा संबंधित आहे.

v,LVªfy;k

n'kkrxZr@LFkkfud nÙkfo/kku

ऑस्ट्रेलियात प्रत्येक राज्य आणि प्रदेशाचे स्वतःचे कायदे आहेत जे देशांतर्गत/स्थानिक दत्तविधाने संचालित करतात. जे संबंधित राज्य किंवा प्रदेश एजन्सीद्वारे प्रशासित होतात. ज्या मुलाचे दत्तक विधान ठरले असेल व त्याच्या सामान्य संमति मिळाल्या असतील अशा मुलाचे पालकत्व संबधित राज्याच्या/प्रदेशच्या खात्याकडे राहत. अशा खात्यांकडे किंवा मान्यताप्राप्त गैर–सरकारी दत्तक संस्थां मुख्य अधिकारी देखील दत्तक बालकांचे पालकत्व स्वीकारतात.

हे पालकत्व पुढील गोष्टी अंमलात येईपर्यंत राहतेः

- दत्तक आदेश काढला आहे, किंवा
- दत्तक घेण्याची संमती रद्द केली आहे किंवा
- विशिष्ट निर्दिष्ट घटना येते (उदा. जेव्हा योग्य आणि इच्छुक नातेवाईक मुलाची काळजी घेण्यास सक्षम असतो).

'ज्ञात बालक दत्तक' विधानुसार ऑस्ट्रेलियन व्यक्ति ओळखीच्या मुलास दत्तक घेऊ शकते. ह्या दत्तक घेण्याच्या प्रकरणांमध्ये प्रत्येक राज्य आणि प्रदेशामध्ये दत्तक देण्याचे विभाग जबाबदार असतात.

- बहुतेक ज्ञात बालके सावत्र –पालकांकडून किंवा पालक वा दत्तक संगोपन पालकांसारख्या दीर्घकालीन काळजी घेणाऱ्यांच्या ताब्यात असतात. दत्तक घेण्याने मुलाला नवीन कौटुंबिक व्यवस्थेत स्पष्ट कायदेशीर दर्जा आणि स्थिरता मिळते.
- सावत्र नातेवाईकांशिवाय इतर नातेवाईक दत्तक घेण्यास ऑस्ट्रेलियात फारसे प्रोत्साहन दिले जात नाही. असे प्रकार खूपच कमी प्रमाणात आढळतात. मुलांच्या कल्याणासाठी पालकांच्या जबाबदारीच्या अंमलबजावणीमध्ये याला केवळ अपवादात्मक परिस्थितीतच परवानगी दिली जाते

vkrjjk"Vªh; nÙkfo/kku

ऑस्ट्रेलियातील एक नागरिक किंवा देशाचे कायमचे रहिवासी ऑस्ट्रेलियातील राज्य किंवा प्रदेशातील संबंधित अधिका–यामार्फत परदेशातून हेग परिषदेच्या तत्त्वांच्या आणि मानदंडानुसार मुलांना दत्तक घेऊ शकतात.

आंतरराष्ट्रीय दत्तक घेण्याचे टप्पे – ज्यामध्ये राज्य किंवा प्रदेशामध्ये काही स्थानिक भिन्नता असू शकतात, पुढील तक्त्यात हे स्पष्ट केले आहे.

,d çkjfHkd pkd'kh djk

इंटरकंट्री अडॉप्शन ऑस्ट्रेलिया ही संस्था प्राथमिक स्पष्टीकरण करते.
कुटुंबे या प्रकरणावर पुढे जाण्यासाठी राज्य किंवा प्रदेश क्षेत्रातील मध्यवर्ती प्राधिकरणाशी संपर्क साधतात.

↓

f'k{k.k lfeukje/;s mifLFkr jgk vkf.k ,d vkSipkfjd vtZ Hkjk

मुलांच्या आणि देशांची आवश्यकता असलेल्या कुटुंबांना प्रक्रिया तपशील देण्यात येतो. राज्य किंवा प्रदेशामध्ये केंद्रीय प्राधिकरणांना औपचारिक अर्ज सादर केला जातो.

↓

jkT;@{ks=kuqlkj vM,I'ku vlkfl,'kuP;k fu.kZ;kph çrh{kk

दत्तक मूल्यांकनांसह (सामाजिक कार्यकर्ता किंवा मानसशास्त्रज्ञ) आरोग्य, पोलिस आणि संदर्भांचे परस्परसंवाद

↓

eatqjhlkBh fuoMysY;k ns'kkdMs vtZ ikBfoyk

अर्ज संबंधित देशांना पाठविला जातो आणि स्वीकृतीनंतर ते पाठवण्याच्या प्रस्तावासाठी ठेवले जाते (कौटुंबिक मुलाशी जुळणारे). या निर्णयाचा कालावधी वेळरेखा वेगवेगळ्या देशानुसार कमी जास्त होऊ शकतो. (तास्तीत जास्त 5 वर्षे).

↓

ijns'kkrhy vf/kdkjh;kadMwu ikBo.;kpk çLrko tkjh

ऑस्ट्रेलियन राज्य/विभागातील केंद्रीय प्राधिकरणासाठी परदेशातील अधिकारी दत्तक विधानचा प्रस्ताव पाठवतात. यामध्ये मुलाचे सामाजिक आणि वैद्यकीय तपशीलही समाविष्ट आहेत. प्रस्तावाला मंजुरी मिळाल्यानंतर केंद्रीय प्राधिकरणे कुटुंबांशी संपर्क करतात.

↓

LFkykarj.k vtZ çfØ;sph lq:okr

स्थलांतरण व सीमा सुरक्षा विभाग, ऑस्ट्रेलियन व्हिसा आणि नागरिकत्वासाठी अर्ज घेते आणि या विषयावर कुटुंबांना सल्ला देते

↓

eqykyk Hkkj.;kpk izokl

दत्तक घेणारे कुटुंब संवधित राष्ट्रास भेट देतो व तेथील स्थलांतरण व दत्तक विधानाच्या औपचारिक गोष्टांची पूर्तता करने. राज्य/प्रादेशिक केंद्रिय प्राधिकरण या बावतीत सल्ला देते

↓

eqy ?kjh iksprs vkf.k R;kuarj

राज्याचे किंवा प्रदेशाचे केंद्रीय अधिकारी कुटुंबाला भेट देतील व सद्यस्थितीचा अहवाल बनवतील. मुलाची व्यवस्थित काळजी घेतली जाईल, याची खात्री करून घेतील. व विदेशातील अपेक्षांची पूर्तताही केली जाईल.

↓

dk;ns'khj çfØ;k

यामुळे दत्तविधानाची पूर्तता होते. यामुळे दत्तक घेणारे आईवडील मुलाचे कायदेशीर आईवडील बनतात. काही राज्यात किंवा प्रदेशात दत्तविधानाचा अंतिम आदेश जन्म झालेल्या देशात बनविला जातो. तर काही प्रदेशात हा आदेश ऑस्ट्रेलियन राज्यात वा प्रदेशात काढला जातो. प्रत्येक दत्तक मुलासाठी घरी पोचल्यानंतर निरीक्षणाचा विशिष्ट कालावधी असतो.

nf{k.k vkfÝdk

jk"Vh; nÙkdfo/kku

दक्षिण आफ्रिकेत दत्तकविधान सरकारमान्य दत्तकविधान यंत्रणेमार्फत किंवा सरकारमान्य दत्तकविधान यंत्रणेत काम करणाऱ्या समाजसेवकाच्या मदतीने केले जाते. दत्तकविधान प्रक्रियेत पुढील प्रमाणे टप्प्यांचे स्पष्टीकरण केले आहे.

ljdkjekU; nÙkdfo/kku lLFkdM vt ikprk

↓

Nkuuh o iolr;kjh çfØ;k
यामध्ये मुलाखती, घरांना भेटी देणे, शारीरिक व मानसिक आरोग्याचे निरीक्षण करणे, पोलिसांची ग्वाही इत्यादि

↓

nÙkd ?k.;kl r;kj vlyY;k vkbofMykph ;knh
भावी दत्तक आईवडिलांच्या दत्तक मुलाविषयीच्या इच्छा लक्षात ठेवतात. दघेण्यास तयार असलेल्या आईवडिलांच्या यादीशी मुलाची जुळणी करणे व त्यांची भेट घडवून आणणे.

↓

दत्तक घेण्यास तयार असलेल्या आईवडिलांच्या इच्छेनुसार त्यांची व मुलांची जुळणी केली जाते.

↓

dk;n'khj çfØ;k
मुलांना अखेरीस कायदेशीर प्रक्रियेद्वारे दत्तक घेण्यास तयार असलेल्या आईवडिलांकडे सोपविले जाते. मुलांच्या हिताचा विचार करून बालक न्यायालयाकडून हे काम केले जाते.

vkrjjk"Vh; nÙkdfo/kku

2005 च्या बालक कायदा 38 (प्रकरण 18) नुसार दक्षिण आफ्रिकेत आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधानाचे नियंत्रण केले जाते. या देशाने हेग करारावर स्वाक्षरी केली असल्याने ते विशिष्ट नियमांना बांधील आहेत. आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधानासाठी पुढील अटी पाळाव्या लागतात

- दोन भागीदार संघटनांमधील कराराच्या चौकटीत हे आतरराष्ट्रीय दत्तविधान घडून यावे. त्यासाठी ज्या देशातून मूल येते व ज्या देशात ते जाणार असते अशा दोन देशातील भागीदार संघटनांमध्ये हा कार्यकारी करार व्हावा लागतो. या कराराला दक्षिण आफ्रिकेच्या केंद्रीय अधिकाऱ्यांची व ज्या देशात मूल दत्तक जाते त्या देशाच्या केंद्रीय अधिकाऱ्यांची मान्यता आवश्यक असते.
- दक्षिण आफ्रिकेचे नागरिक नसलेले पण गेल्या कमीत कमी पाच वर्षांपासून दक्षिण आफ्रिकेत रहात असलेले नागरिक दत्तकविधानात सहभागी होऊ शकतात.
- दक्षिण आफ्रिकेचे नागरिक असलेले पण सध्या परदेशात तात्पुरते वास्तव्य करणाऱ्यांना दत्तकविधानाच्या माहितीसाठी दक्षिण आफ्रिकेच्या केंद्रीय अधिकाऱ्यांशी संपर्क साधावा लागेल.
- कायम परदेशात वास्तव्य करणाऱ्या दक्षिण आफ्रिकेच्या नागरिकांना वरील पहिली अट पाळावी लागेल. दक्षिण आफ्रिकेची केंद्रीय अधिकारिणी ही दत्तकविधानासाठी सर्वोच्च अधिकारिणी आहे.

;uk;V.k fdxMe

दत्तकविधाना बद्दल युके मध्ये असलेल्या महत्वाच्या तरतुदी पुढे स्पष्ट केल्या आहेत.

eyklkBh ykx vlyY;k vVh

- दत्तकविधानासाठी अर्ज करतेवेळी मूल हे 18 वर्षांपेक्षा लहान असले पाहिजे.
- ते मूल विवाहित व किंवा नागरी भागीदारीत असू नये.

eykp tfod vkbofMy

दत्तकविधानासाठी आई वडील या दोघांची मंजुरी सर्वसाधारणपणे आवश्यक आहे. पण पुढील परिस्थितीत ती अनावश्यक ठरते.

- जर आई वडील सापडत नसतील तर,
- मानसिक आजारामुळे ते मंजुरी देण्यास असमर्थ असतील तर,
- जर दत्तविधान केले नाही तर मुलास धोका निर्माण होऊ शकतो.

nÙkd ?k.kkj;k vkbofMykph ik=rk

व्यक्तिचे वय 21 वर्षांपेक्षा जास्त असायला हवे. (जास्त वयासाठी वरची मर्यादा नाही) आणि खालीलपैकी एक तरी अट पूर्ण करता आली पाहिजे.

- अविवाहित
- विवाहित
- नागरी भागीदारीत
- अविवाहित जोडपे (समलिंगी किंवा भिन्न लिंगी)
- मुलाच्या पालकाचे सहचारी

ukxjhdRo

दत्तकविधान करण्यासाठी देशात ब्रिटिश नागरिकत्व सक्तीचे नाही. पण पुढील अटींची पूर्तता होणे आवश्यक आहे.

- दत्तकविधान करणारे आईवडील (किंवा सहचारी, जर आई वडील जोडीदार असतील) यांना युकेमध्ये, चॅनेल आयलंड्स किंवा आइल ऑफ मॅन मध्ये स्वतःचे कायमचे व स्थिर घर असावे.
- दत्तकविधान करणारे आईवडील (किंवा सहचारी, जर आई वडील जोडीदार असतील) युके मध्ये दत्तविधान प्रक्रिया सुरू करण्यापूर्वी किमान एक वर्ष आधीपासून रहात असावेत.

l;ä lLFkku & vefjdk

LFkkfud nÙkdfo/kku

स्थानक पातळीवर दत्तविधान प्रकरणे खाजगी किंवा सरकारी संस्थामार्फत हाताळली जातात. किंवा वकिलांमार्फत वैयक्तिक रीतीनेही हाताळली जातात. त्याचा तपशील खाली दिला आहे.

ljdkjh nÙkdfo/kku lLFkk	अमेरिकेच्या दत्तक संगोपनाच्या सुविधेनुसार या संस्था दत्तविधानाला मदत करतात. सरकारमान्य संकेतस्थळ www-aboutuskids-org संगोपनातीत्व दत्तक मुलांबद्दलची माहिती पुरविते. अमेरिकेच्या दत्तक संगोपन संस्थेकडून मूल दत्तक घेण्यासाठी पुढील टप्पे पार करावे लागतात. ifgyk VIik & दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांना प्रथम सेवापूर्व प्रशिक्षणघ्यावे लागते. अर्ज प्रक्रिया सुरू करण्यापूर्वी किंवा त्या वेळेस हे सुरू होते. ते 4 ते 10 सत्रांपर्यंत चालू शकते. त्यामुळे संभाव्य आईवडिलांना मुलाबद्दलची पुरेशी माहिती मिळते. त्यामुळे मुलाला कुटुंबाशी एकरूप होणे सुलभ होते. nljk VIik & अर्ज केल्यावर दुसरा टप्पा सुरू होतो. तेव्हा दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांना आपल्या नोकरीच्या मालकाकडून व ओळखीच्या व्यक्तींकडून शिफारस पत्रे मिळवावी लागतात., त्यांच्या गुन्हेगारी पार्श्वभूमीची माहिती काढली जाते, त्यांच्या किमान वायाच्या अटीची पूर्तता व उत्पन्नाची खात्री पटवून घेतली जाते.

	fr l jk VIik & दत्तकविधानासाठी दत्तक घेणाऱ्या घराचा अहवाल तयार केला जातो. त्यात कौटुंबिक पार्श्वभूमी, शिफारशी व निवेदने, शिक्षण व रोजगार, नातेसंबंध व सामाजजीवन, दैनंदिन दिनचर्या, पालकत्वाचा अनुभव, दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांच्या घराचा व शेजारपाजारचा तपशील, दत्तकविधानाची तयारी व कारणे व मिळालेली मंजुरी शिफारसी यावरून दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिल हे चांगले आईवडिल होऊ शकतील याची खात्री करून घेतली जाते. pkFkk VIik & दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांना दत्तक घेण्याची परवानगी दिली जाते. ikpok VIik & याला द्त्तक घेण्याचे मूल ठरविण्याचा काळ म्हणतात. दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांना कोणत्या प्रकारचे मूल घ्याचे ते ठरवावे लागते. म्हणजे मोठे मूल, भावंड, भिन्नवंशीय मूल वगैरे. lgkok VIik & यावेळी दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांची व मुलाची जुळणी केली जाते. lkrok VIik & दत्तकविधान स्वीकारणे असे या टप्प्याला म्हणतात. यावेळी दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांकडे मुलाला प्रत्यक्षात सोपविले जाते. vkBok VIik & या टप्प्याला दत्तकविधानाला कायदेशीर स्वरूप देणे असे म्हणतात. त्याला प्रत्यक्ष दत्तकविधानानंतर अनेक महिन्यांचा कालावधी लागतो. या काळात मूल घरी आल्यानंतरचे केस वर्कर्सनी केलेले निरीक्षण व त्याचे वेळेवेळी कोर्टाला केलेले सादरीकरण यांचा समावेश असतो. अखेरीस कोर्टाने दत्तकविधानाचा आदेश काढला की हा टप्पा पूर्ण होतो. व मूल कायमचे दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांकडे येते.
[kkt xh nÙkdfo/kku lLFkk	या संस्था सामान्यतः तान्ह्या मुलांच्या दत्तकविधानासंबंधी मदत करण्याचे काम करतात.
o;fä d nÙkdfo/kku	ही दत्तकविधाने नवीन जन्म झालेल्या तान्ह्या मुलांबद्दलची असून ती वकिलांमार्फत पार पडतात. फक्त कोलोराडो, कनेक्टिकट, डेलावेअर, मॅसॅच्युसेटस् व उत्तर डाकोटा या पांच राज्यात मात्र ही सोय नाही. उरलेल्या सर्व राज्यात वैयक्तिक दत्तकविधानाची परवानगी दिली जाते. या प्रक्रियेचे काही विशेष पैलू असे आहेत. • दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांना व दत्तक जाणाऱ्या मुलांना लवचिक वाटणारी अशी ही व्यवस्था आहे. दोन्ही बाजूंना एकमेकांशी खुलेपणाने प्रतिसाद देता येतो. व योग्य अशी असी निवड करता येते. या प्रक्रियेत मूल जन्माला आल्याबरोबर लगेच दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांच्या घरी जाऊ शकते. • जन्म देणाऱ्या मातेला दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांची धर्म, वय, रोजगार, टिकलेला विवाह, यासंदर्भात निवड करण्याचे स्वातंत्र्य मिळते. • इतर पध्दती प्रमाणेच या पध्दतीतही घराचा अभ्यास केला जातो. • वैयक्तिक दत्तकविधानास मातेची मंजुरी अत्यावश्यक असते.

vkrjjk"Vh; nÙkfo/kku

अमेरिकेत आंतरराष्ट्रीय दत्तविधाने दोन प्रकारे पार पडतात. पहिला प्रकार हेग करारानुसार (जर दुसरा देश हेग करारावर स्वाक्षरी करणारा असेल तर) व बिन हेग करारानुसार (जर दुसरा देश हेग करारावर स्वाक्षरी करणारा नसेल तर). पहिल्या प्रकारात भारतासह 90 देशांचे दत्तकविधान होऊ शकते. दुसऱ्या प्रकारात हेग करारावर स्वाक्षरी न करणाऱ्या देशातील मुलांना प्रथम अनाथ असल्याचे अमेरिकन स्थलांतरण व नागरिकत्व कायद्यानुसार सिध्द करावे लागते. (आयएनए)

अमेरिकन कायद्यानुसार दत्तकविधानाने येणारे मूल व त्या कुटुंबात नैसर्गिकरीत्या जन्मणारे मूल याचे नाते समान असावे लागते. त्यामुळे अमेरिकन कायद्यानुसार दत्तकविधानास पालकत्व समजले जाते खासकरुन स्थांलांतरासाठी.

vefjdu ukxfjdRo o LFkykarj.k dk;|kuqlkj ¼vk;,u,½ vukFk 'kCnkph O;k[;k% एखाद्या मुलाला अनाथ तेव्हा म्हणता येईल जेव्हा त्याच्या दोन्ही आईवडिलांचा मृत्यू झाला असेल, दोन्ही आईवडील परागंदा झाले असतील, त्यांनी एकमेकांना सोडून दिले असे किंवा एकमेकांचा त्याग केला असेल तर किंवा अविवहित मातेचे मूल किंवा सध्याच्या आई/वडिलाचे मूल, तो/ती त्याचा सांभाळ करण्यास असमर्थ असल्यास अनाध समजावे. पण त्यासाठी त्याने हे मूल, लेखी स्वरूपात व कायमचे दत्तक देण्यास व स्थलांतर करण्यास परवानगी देणे आवश्यक आहे. अविविहित मातेचे मूल, जोपर्यंत ती लग्न करीत नाही, तोपर्यंत अनाथ समजले जाईल. (लग्न केल्यास मुलाला सावत्र वडील मिळाले असे मानले जाईल.) जन्मदात्या वडिलांनी हे मूल कायदेशीर असल्याची प्रक्रिया केली किंवा लग्न केल्याने आई ही एकमेव पालक रहात नाही. म्हणून हे मूल अनाथ ठरत नाही. विवाहित जोडप्यातही एकाचा मृत्यू झाल्यास व जोपर्यंत दुसरा जोडीदार लग्न करीत नाही तोपर्यंत हे मूल अनाथ ठरू शकते. (लग्ल केल्यास मुलाला सावत्र आऊ किंवा वडील मिळू शकतात.

आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधान प्रक्रियतील टप्पे

nÙkdfo/kku lsoph fuoM

↓

nÙkdfo/kkukalkBh eatqjh feGfo.ks

↓

nÙkd tkÅ 'kd.kk¸;k eqykph o nÙkdfo/kku d: bfPN.kkjs;k vkbZofMykaph tqG.kh gks.ks

↓

ijns'kkr nÙkd eqykpk nÙkdfo/kkukarj fdaok dk;ns'khj rkck feGfo.ks

↓

eqykyk vefjdu f0glk feG.;klkBh vtZ dj.ks-

↓

eqykyk çR;{k cjkscj ?kÅu vefjdsr ?kjh ;s.ks

lkjka'k

ऑस्ट्रेलिया, द. आफ्रिका, युके, व अमेरिका ही आंतरदेशीय व दत्तकविधानांच्या प्रणालींची उदाहरणे आहेत देतात.

nÙkdfo/kkukl bPNqd vkbZofMykauh dk; djkos o dk; VkGkos-

dk; djkos

- दत्तकविधान ही कायदेशीर प्रक्रिया आहे. त्यामुळे दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांनी त्या देशातील कायद्यांच्या तरतुदी पाळणे अत्यावश्यक आहे.
- दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांनी कायदेशीर तरतुदीनुसार योग्य त्या संस्थेची मदत दत्तकविधानासाठी घ्यावी.
- प्रत्येक वेळी विचारले जाईल तेव्हा दत्तकविधान प्रक्रियेत अचूक माहिती पुरवावी.
- गरज पडेल तेव्हा वेळेवर पैसे भरावेत. दत्तकविधान प्रक्रियेतील मार्गदर्शक सूचनांनुसार पैसे भरावेत.
- दत्तकविधान प्रक्रियेत कधीही गरज लागल्यास फक्त अधिकृत प्रतिनिधींचीच मदत घ्यावी.

dk; VkGkos

- दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांनी इस्पितळे, प्रसूती गृहे, दवाखाने, अनधिकृत संस्था किंवा व्यक्तींना दत्तविधानासाठी भेटू नये.
- दत्तकविधानाच्या प्रक्रियेत गरज असल्याशिवाय कोणालाही अनधिकृतपणे पैसे देऊ नका.
- दत्तक मुलाच्या हिताला सर्वोच्च महत्व देऊन त्याच्याशी कधीही तडजोड करू नये. त्यामुळे भविष्यकाळात मुलाचे कधीही भरून न येणारे नुकसान होऊ शकते.
- आपल्या वैयक्तिक आवडीनिवडींना प्राधान्य देऊ नका. त्यामुळे दत्तकविधानाची प्रक्रिया लांबण्याची शक्यता असते.

lkjka'k

दत्तकविधानास इच्छुक आईवडिलांनी सतत दत्तक मुलाच्या हिताचा विचार प्राधान्याने करावा. त्यासाठी कायदेशीर मार्गानेच दत्तकविधानाची प्रक्रिया करावी.

ifjf'k"V 1% lj dkjP;k nÙkdfo/kku l a l k/ku ;=.kph Hkwfedk

सरकारची दत्तकविधान संसाधन यंत्रणा सरकारचा सक्रीय विभाग म्हणून कार्यरत राहून दत्तविधान कार्यक्रमांवर नियंत्रण ठेवून दत्तकविधानास उत्तेजन देणे, त्यासाठी सुविधा पुरविणे ही कामे करीत राहील व त्याच्या कार्यात पुढील गोष्टींचा समावेश राहील.

ए) एक किंवा अधिक बाल संगोपन संस्थांना मान्यता देण्यासाठी प्रत्येक जिल्ह्यातील विशेष दत्तक एजन्सी म्हणून शिफारस करणेय

बी) विशेष दत्तकविधान यंत्रणेचा पत्ता व संपर्क तपशील वर्षातून एकदा तरी प्रसिध्द करणे.

सी) समाधानकारक कामगिरीनुसार प्रत्येक पाच वर्षांमध्ये विशेष मान्यता प्राप्त एजन्सीला मान्यताप्राप्ती नूतनीकरण करण्याची शिफारस करणेय

डी) विशेष दत्तक एजन्सीजच्या त्रैमासिक बैठका बोलावणे व त्यात दत्तविधानात येणाऱ्या अडचणी व प्रश्नांची चर्चा करणे व त्याचे अहवाल मुलांच्या दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये नोंद करणे आणि अपलोड करण्यासंबंधीचे मुद्दे हाताळणे;

इ) दत्तक कार्यक्रम आणि त्याचे अधिकार क्षेत्रातील सर्व विशिष्ट दत्तक एजन्सीच्या कामांची तपासणी व नियंत्रण करणे;

एफ) या कायद्याच्या 66 व्या कलमानुसार मान्यताप्राप्त नसलेल्या बाल संगोपन संस्था शोधून त्यांना विशेष मान्यताप्राप्त एजन्सीशी जोडा, त्यामुळे दत्तकविधानास पात्र मुलांना लाभ मिळू शकेल.

जी) अधिनियमाखाली किंवा त्याखाली केलेल्या नियमांनुसार आदर्श करावी अंमलबजावणी केल्यानुसार अनाथ, सोडलेले आणि आत्मसमर्पण करणाऱ्या मुलांना दत्तकविधानासाठी पात्र करण्यासाठी मानके आणि उपाय करणे;

एच) विशिष्ट दत्तकविधान एजन्सी किंवा बाल संगोपन संस्था शोधून ज्यामध्ये एचआयव्ही@एड्स आणि मानसिक किंवा शारीरिकदृष्ट्या अपंग मुलांमधील बाधित किंवा संसर्गग्रस्त मुलांसह विशेष गरज असलेल्या मुलांसाठी दीर्घकालीन तत्वावर सुविधा पुरवणे आणि उपचार करणे शक्य आहे आणि अशा या संस्थांमध्ये मुलांना प्रवेश मिळवून देणे.

आय) दत्तक आणि इतर संस्थात्मक विकल्पांद्वारे मुलांचे बालसंगोपन संस्थांवरील अवलंबन कमी करणे.

जे) राज्यातील दत्तक कार्यक्रमाच्या विस्तारासाठी आवश्यक असलेल्या उपाययोजना करणे, जसे की ज्ञान आधार, विस्तृत करणे, संशोधन आणि दस्ताऐवज बळकट करणे, बालकांचा पाठपुरावा करणे, प्रशिक्षण आणि क्षमता निर्मिती वाढविणे, कार्यप्रणाली, प्रचार आणि जागरूकता समर्थन व संवाद,देखरेख आणि मूल्यमापनयइ.

के) अधिनियमाच्या कलम 38 च्या उप–कलम (5) मधील तरतुदींच्या अनुषंगानेय राज्यातील बाल कल्याण समित्यांकडून बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये ऑनलाइन सादर केलेल्या माहितीचे पुष्टीकरण करणे.

एल) विशिष्ठ दत्तक विधान एजन्सी शिफारस केलेल्या पध्दतीनुसार दत्तकविधानांचा अचूक दत्तक डेटा आणि दस्तावेजीकरणाची दत्तकविधान माहिती व संसाधन यंत्रणेकड़े सादर करते आणि ती बरोबर असल्याची खागी करणे.

एम) अधिनियमाच्या कलम 65 च्या उपकलम (2) अंतर्गत आवश्यक असलेल्या विशिष्ट दत्तक एजन्सीचा प्रोफाईल, बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये सादर किंवा अद्यतन करणे.

एन) नियमितपणे बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये जिल्हा बाल संरक्षण गट, बाल कल्याण समित्या आणि राज्य दत्तक संसाधन एजन्सी ऑनलाइन संपर्क तपशील अद्ययावत करणे.

ओ) बालक पोषण संस्थातील मुलांच्या दत्तकविधानांचा स्त्रोत माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणाली, दत्तकपात्र मुले, संभाव्य दत्तक पालक, देशांतर्गत आणि परदेशात दत्तक दिलेल्या मुलांचा राज्य–निहाय डेटाबेस ठेवणे;

पी) राज्यातील सर्व दत्तकविधाने कायद्याच्या संबंधित तरतुदींनुसार केली आहेत हे सुनिश्चित करणे आणि त्याखाली केलेले नियम पाळले गेल्याची खात्री करणे.

क्यू) व्यावसायिकररीत्या पात्र किंवा प्रशिक्षित सामाजिक कार्यकर्त्यांचे एक पॅनेल तयार करणे आणि जेथे आवश्यक असेल तिथे जिल्हा बाल संरक्षण केंद्र, विशिष्ट दत्तक एजन्सी किंवा जिल्हा बाल संगोपन संस्थांना सहाय्य करण्यासाठी राज्य स्तरावरील प्राधिकरणाच्या समर्थनासह सल्ला केंद्र स्थापित करणे.

i) संभाव्य दत्तक पालकांचा गृह अभ्यास अहवाल व समुपदेशनाची तयारी करणे;

ii) जेथे गरज असेल तेथे मुलांचा अभ्यास अहवाल तयार करणे आणि वयाने मोठया मुलांचे समुपदेशन करणे;

iii) जेथे आवश्यक असेल तेथे दत्तकविधानांनंतरचा अहवाल तयार करणे;

iv) आंतरराष्ट्रीय नातेबाईकांनी दत्तक घेण्याच्या प्रकरणात कौटुंबिक पार्श्वभूमी अहवाल तयार करणे;

v) दत्तक मुलांसाठी व दत्तक पालकांसाठी सल्लामसलत, दत्तकविधानानंतर पूर्वी दत्तक गेलेल्या.

vi) दत्तकविधान मुलांचे वंश शोधण्यात मदत व सल्ला देणे.

vii) प्राधिकरणाने वेळोवेळी नेमून दिलेल्या अशा प्रकारची इतर कामे करणे

स्रोतः गोद लेने के नियम 2017

ifjf'k"V 2% fof'k"V nÙkd ,tUlhph dk;l

विशिष्ट दत्तक एजन्सी, नेमून दिलेल्या कार्यांची पूर्तता करण्याबरोबरच अनाथ, त्यागलेल्या आणि शरण आलेल्या मुलांना योग्य घरात सामावून घेतले जाण्यासाठी खालील कार्ये करेलः

(1) मुलांसंबंधित कार्येः प्रत्येक विशेष दत्तक एजन्सी, दत्तक मुलांच्या संबंधात पुढील कामे करेल

ए) प्रत्येक मुलाचे संगोपन, संरक्षण आणि कल्याणासाठी जबाबदार असेल आणि त्यांच्या आरोग्याच्या गरज भागवेल, भावनिक आणि मानसिक गरजाय शैक्षणिक आणि प्रशिक्षण गरजाय विश्रांती आणि मनोरंजक उपक्रमय कोणत्याही प्रकारचा गैरवर्तन, दुर्लक्ष आणि शोषणापासून संरक्षणय सामाजिक मुख्य प्रवाहात आणणे व गरज लागल्यास पुनर्वसन करणे आणि पाठपुरावा चालू ठेवणे.

बी) सर्व प्रकारच्या प्रवेश, पुनर्वसन, बदल्या, मृत्यू आणि मुलांना दत्तक देणे, तसेच संस्थेतूल पळून जाणाऱ्या मुलांबद्दलची माहिती बाल कल्याण समिती, जिल्हा बाल संरक्षण विभाग, राज्य दत्तक संसाधन संस्था, प्राधिकरण सांच्याकड नोदविणे व ही नोंदणी दत्तक संसाधन माहिती व मार्गदर्शन या स्रोतामार्फत आणि पोलिसांच्या व बेपसा मुलांच्या संकेतस्यळामार्फत व्टावी.

सी) वेबसाइटवर www-cara-nic-in वर प्रत्येक अनाथ, त्यागलेल्या आणि शरण आलेल्या मुलाची दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणाली सादर करणे.

डी) बालविकास समितीने जारी केलेली प्रमाणपत्रे अपलोड करणे आवश्यक आहे, कायदेशीररीत्या मूल स्वतंत्र झाल्याचे प्रमाणपत्र प्राप्त झाल्यानंतर ४८ तासांच्या आत बाल दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये नोंद केली पाहिजे.

इ) सर्व अनाथ, त्यागलेल्या आणि शरण आलेल्या मुलांचे अभ्यास अहवाल त्यांच्या समाजसेवकांमार्फत तयार करुन ते बालक दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये अशा दत्तकविधानासाठी बाल कल्याण समितिची मान्यता मिळालेल्या तारखेपासून सात दिवसांच्या आत अपलोड करणे.

एफ) आपल्या संस्थेच दाखल केलेल्या प्रत्येक मुलाच्या अनुसूची 4 मध्ये दिलेल्या नुसार वैद्यकीय चाचण्यांची व्यवस्था करुन बालरोगतज्ञ किंवा डॉक्टरांच्या मदतीने वैद्यकीय परीक्षणाचा अहवाल तयार करुन त्यास सात दिवसांच्या आत मुलाच्या दत्तक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये नोंद करणे. ज्या मुलांना बाल कल्याण समिती ने दत्तक देण्यास पात्र म्हणून कायदेशीररित्या घोषित केलेले असेल.

जी) प्रत्येक मुलासाठी सर्वोत्तम हितसंबंधांची तत्वे लक्षात ठेवून स्वतंत्र योजना बनवावी आणि त्यासाठी खालील क्रमाने संगोपनाच्या पर्यायांचा बिचार करावा

(i) जैविक कुटुंब किंवा कायदेशीर पालकांकडे सोपविणे

(ii) देशांतर्गत दत्तकविधान

(iii) आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधान

(iv) दत्तक संगोपन

(v) संस्थापक संगोपन

एच) आठवणींचा अल्बम तयार करा, ज्यात मुलांचे फोटो, मुलाच्या जीवनातील घटना व प्रसंग, मुलाच्या आवडीनिवडी व त्यांचे हितसंबंध यांचा समावेश असेल (मूल दत्तक देणाऱ्या पालकांचा तपशील वगळून) हा दत्तक पालकांना द्यावा. त्याशुवाय वैद्यकीय इतिहासही त्यात असावा. हे सर्व भावी दत्तक आईवडिलांना मूल दत्तक संगोपनासाठी देताना करावे.

आय) ज्यांना बाल कल्याण समितीने दत्तक जाण्यास पात्र ठरविले असेल अशा प्रत्येक मुलाला दत्तक देण्यासाठी प्रयत्न करा.

जे) संभाव्य दत्तक पालकांना मुलाचे सर्व तपशील पूर्णपणे जबाबदारीने कळवा आणि सर्व कायदेशीर नियमांचे काटेकोर पालन करण्याकडे लक्ष दया.

के) प्रत्येक दत्तक जाणाऱ्या मुलास कुटुंबासह त्याच्या आवश्यकतेनुसार, जेथे गरज भासेल त्याठिकाणी दत्तक कुटुंबात मूल मिळूनमिसळून जावे म्हणून मुलाची मानसिक तयार करा.

एल) जेथे आवश्यक असेल तेथेय संभाव्य दत्तक पालकांबरोबर मुलाचा संवाद साधण्याची सोय करणे,

एम) सख्खी भावंडे व जुळी मुले शक्यतो एकाच कुटुंबात जातील याची खात्री कराय

एन) फक्त अधिकृत व्यक्तीस उपलब्ध होईल, अशा रीतीने दत्तकविधानाचे सर्व कागदपत्र जतन करा.

ओ) नियम 44 मध्ये नमूद केल्याप्रमाणे दत्तक मुलांना वंश/जैविक आईवडील शोधण्यास मदत करा.

(2) जन्मदात्या पालकांप्रति प्रत्येक विशेष दत्तक एजन्सीचे कर्तव्य

ए) दत्तकविधानातील जन्मदात्या पालकांशी आदर व सन्मानाने वागून दत्तविधान प्रक्रिया पूर्ण होईपर्यंत ही वागणूक कायम ठेवावी.

बी) अविवाहित माता किंवा जन्मदात्या पालकांबद्दलची गोपनीयता पाळणे.

सी) दत्तक देणाय्र्या पालकांना समुपदेशन, त्यांच्या मुलांकडून भविष्यात संभाव्य वंश/जैविक आईवडील शोधाबद्दल कल्पना दया.

डी) जन्मदात्या पालकांना मुलाबद्दलची व त्याच्या कौटुंबिक पार्श्वभूमीची अणि त्यांचा आरोग्याची जास्तीत जास्त माहिती देण्यासाठी प्रोत्साहित करा.

इ) आंतरराष्ट्रीय दत्तकविधानाच्या शक्यतेसह पालकांना त्यांच्या मुलाला दत्तक देण्याची पध्दत व त्याचे परिणाम समजावून सांगणेय

एफ) खात्री करून घ्या की दत्तक देणाऱ्या पालकांची संमती खुषीने व कोणत्याही जबरदस्ती व सक्तीशिवाय मिळालेली आहे. त्यात कोणतेही आर्थिक प्रलोभन किंवा अन्य देवाणघेवाणीचा समावेश नाही.

जी) जन्मदात्या पालकांशी मुलाच्या जन्माच्या अगोदर दत्तक घेण्याच्या संदर्भात कोणतीही वचनबद्धता किंवा करार करता कामा नये.

एच) मूल बाल संगोपन संस्थेकडे दिल्यानंतर वाटल्यास साठ दिवसांच्या आत विचार बदलल्याने ते पुन्हा ताब्यात घेता येते याची जन्मदात्या पालकांना कल्पना दया.

(3) संभाव्य दत्तक पालकांप्रति कर्तव्यः प्रत्येक विशिष्ठ दत्तक एजन्सीः

ए) संभाव्य दत्तक पालकांशी आदराने वागेल आणि योग्य सौजन्यपूर्वक, मदत आणि सल्ला देईल.

बी) संभाव्य दत्तक पालकांना दत्तक रिसोर्स इन्फॉर्मेशन आणि मार्गदर्शन प्रणालीमध्ये नोंदणी करण्यास मदत करेल जर त्यांना त्यात अडचणी आल्या तर.

सी) संभाव्य दत्तक पालकांना एखाद्या अधिकृत व्यावसायिक सामाजिक कार्यकर्त्याद्वारे किंवा सल्लागाराने सल्ला द्यावा की, त्यांना दत्तक घेण्याच्या प्रक्रियेबद्दल जागरुकता निर्माण होईल आणि त्यांच्या पूर्वयतारीची स्थिती कळेल, ज्यात खालील गोष्टींचा समावेश आहेः

(i) आवडीच्या कुटुंब वाढवण्याचा एक पर्यायी मार्ग म्हणून दत्तक घेण्याचा पर्याय

(ii) लहान मुलास दत्तक घेण्यासंबंधी प्राधान्य;

(iii) रक्तसंबंध नसलेल्या मुलास दत्तक घेण्याची मानसिक तयारी;

(iv) मुलांच्या सामाजिक पार्श्वभूमीबद्दल आणि अनुवंशिक घटकांसंबंधी काळजी;

(v) पालकत्व आणि शिस्तबद्धतेबद्दल दृष्टिकोन;

(vi) मूल मोठे झाल्यावर मुलाला दत्तक घेतल्याची माहिती देणे.

(vii) दत्तक मुलाने मोठेपणी आपला वंश शोधण्याबाबत प्रयत्न करण्याच्या संभाविलेची कल्पना.

(viii) परस्पर संवादा दरम्यान उद्भवणारे अन्य मुद्दे;

डी) संभाव्य दत्तक पालकांच् गृह अध्ययन अहवाल पूर्ण करा व नोंदणीच्या तारखेपासून व आवश्यक कागदपत्रे दिल्यापासून एक महिन्यात सादर करा.

इ) संभाव्य दत्तक पालकांना मुलाला निश्चित केल्यानंतर संपूर्ण दत्तक प्रक्रियेदरम्यान चालू स्थितीची कल्पना वेळोवेळी देत रहा.

एफ) संभाव्य दत्तक पालकांना मुलांच्या व्हिडिओ क्लिप दाखवा व आणि संदर्भ प्रक्रियेनंतर मुलांना व्हिडिओ कॉल लावून दया.

जी) मुलाच्या वैद्यकीय इतिहासाबद्दल आणि विशिष्ट गरजा व मुलाची आरोग्य स्थिती बद्दल संभाव्य दत्तक पालकांना माहिती द्या, जर अपंग मुलास दत्तक घेण्याचे ठरविले असेल तर.

एच) लसीकरणाच्या नोंदी व अलीकडील आरोग्य तपासण्या अहवाल तसेच मुलांशी संबंधित कोणतीही महत्वाची माहिती, खाण्यापिण्याच्या आवडीनिवडी आणि सामाजिक सवयी याची माहिती द्या आणि आठवणींचा अल्बम द्या.

आय) उपलब्ध होईल तेव्हा न्यायालयाकडून दत्तक आदेशाची एक प्रत आणि जन्म दाखला किंवा प्रतिज्ञापत्र संभाव्य दत्तक पालकांना मिळेल.

जे) संदर्भ प्रक्रिया पूर्ण झाल्यानंतर दत्तकविधानपूर्व दत्तक संगोपनासाठी मुलाला दत्तकविधान पालकांस सुपुर्द करा. यावेळी अधिनियमातील तरतुदींचे पालन करा.

के) आवश्यक असल्यास दत्तक पालकांना दत्तविधानानंतरही समुपदेशन सहित मदत करा.

एल) वेळोवेळी प्राधिकरणाने नमूद केलेल्या नियमांत नमूद केल्याप्रमाणे इतर कोणतेही पैसे स्वीकारणार नाही

एम) दत्तक प्रक्रिया समजून घेण्यासाठी दत्तक कुटुंबांशी संपर्क साधण्यासाठी संभाव्य दत्तक पालकांना सल्ला द्या.

(4) समुपदेशन संबंधित कार्यः समुपदेशन संदर्भात विशेष दत्तक एजन्सीचे कार्य खालील प्रमाणे असेल, जसे कीः

ए) जन्मदात्या पालकांना मुलास दत्तक देण्यासाठी कायमचे सोडून देण्याविषयी पटवून सांगून तयार करणे

बी) दत्तकविधानपूर्व गृह अभ्यास अहवालाची आणि जुळवणी प्रक्रियेची तयारी करताना संभाव्य दत्तक पालकांना पूर्व–दत्तक सल्ला देणे आणि प्राधिकरण किंवा राज्य दत्तक संसाधन एजन्सी किंवा आवश्यक असलेल्या ठिकाणी बाल संरक्षण केंद्रावर समुपदेशन केंद्रांशी जोडणे;

सी) दत्तकविधान करण्यापूर्वी आणि दरम्यान मोठ्या मुलांचे समुपदेशन;

डी) जेव्हा आवश्यक असेल तेव्हा संभाव्य दत्तक पालकांचे समुपदेशन

इ) दत्तक दिलेल्या मुलांचे दत्तकविधानानंतर वंश शोधण्याच्या संदर्भात समुपदेशन

(5) प्रत्येक विशिष्ट दत्तक एजन्सी अनाथ मुलांसाठी आपल्या स्वतःच्या संस्थेत सोय करील आणि प्राथमिक आरोग्य सेवा केंद्रे, रुग्णालये, नर्सिंग होम, अल्प मुक्कामकेंद्रे व स्त्रियांसाठी स्वाधार केंद्रे येथे पाळणा–बाळ केंद्रे स्थापित करतील.

(6) दस्तऐवज आणि नोंदी ठेवणेः

ए) दत्तक बालक संसाधन माहिती आणि मार्गदर्शन यंत्रणा प्राधिकरणाचे वेब पोर्टल डेटाबेस आणि नोंदणी प्रणाली असेल ज्याचा सर्व राज्याचे दत्तक अधिकृत संसाधन, विशिष्ट दत्तक एजन्सी व बाल संगोपन संस्था यांनी दत्तकविधानासाठी वापर करणे अनिवार्य आहे.

बी) प्रत्येक विशिष्ट दत्तक एजन्सी पुढील वयोगटातील वय आणि लिंग विशिष्ट आवश्यकतांनुसार प्रत्येक मुलासाठी वैयक्तिक संगोपनाची योजना तयार करेलः उदाहरणार्थ

(i) आरोग्य आणि वैद्यकीय गरजा;
(ii) भावनिक आणि मानसिक गरजा;
(iii) शैक्षणिक आणि प्रशिक्षण गरजा;
(iv) विश्रांती, सर्जनशीलता आणि खेळ;
(v) स्नेहसंबंध व नाते संबंध;
(vi) सर्व प्रकारच्या दुरुपयोग, दुर्लक्ष आणि वाईट वर्नुणुकीपासून संरक्षण;
(vii) कुटुंबात पुनः स्वीकार, दत्तकविधान आणि अन्य बिगर संस्थात्मक संगोपना सहित पुनर्वसन;
(viii) सामाजिक मुख्य प्रवाहात येणे आणि
(ix) पुनर्वसन किंवा पुनर्वसन नंतर पाठपुरावा

सी) प्रत्येक विशेष दत्तक एजन्सी प्रत्येक मुलाच्या फाईलमध्ये पुढील कागदपत्रे ठेवेलः

(i) मुलाचा इतिहास आणि मुलाचा सामाजिक चौकशी अहवाल;
(ii) बाल कल्याण समितीचा मूल दत्तविधानास पात्र असल्याचा अंतरिम आदेश बाल कल्याण समितीचा अंतरिम देखभाल आदेश, तसेच सोडून दिलेल्या अनाथ मुलाबद्दलचा कराराचा आदेश
(iii) बालक अध्ययन अहवाल, वैद्यकीय परीक्षण अहवाल आणि मुलाच्या लसीकरण नोंदी
(iv) प्रत्येक सहा महिन्यांच्या अंतराने घेतलेली मुलाची छायाचित्रे;
(v) संभाव्य दत्तक पालकांच्या अर्जाचा फॉर्म, दस्तऐवज आणि गृह अहवाल;
(vi) दत्तविधान अर्ज याचिका, दत्तक आदेश आणि मुलाचे जन्म दाखला;
(vii) मुलाचा दत्तकविधानानंतरचा अहवाल.

डी) प्रत्येक विशेष दत्तक एजन्सी खालील कागदपत्रे अद्ययावत ठेवेल.

(i) मुख्य प्रवेश नोंदणीचे रजिस्टर;

(ii) मुलाची वैद्यकीय आणि शरीर विकास फाइल;

(iii) मुलाची केस फाइल;

(iv) मुलांच्या व कर्मचा–यांच्या उपस्थिती नोंदणीचे रजिस्टर;

(v) दत्तक पालकांची माहिती दत्तक पालकांच्या तपशीलांसह (नोंदणीची तारीख, गृह अभ्यास अहवालाची तारीख, मुलाचे किंवा मुलांचे संदर्भ देण्याची तारीख, न्यायालयीन आदेशाची तारीख, संभाव्य दत्तक पालकांकडे मुलांच्या आगमनाची तारीख, इत्यादी); रजिस्टरमध्ये नोदवावी

(vi) व्हाउचर, कॅशबुक, लेजर, जर्नल आणि वार्षिक जमाखर्च;

(vii) अनुदान आणि दत्तकविधान शुल्क पावती आणि खर्चाच्या नोंदी

(viii) मुद्देमाल नोंदणी रजिस्टर आणि

(ix) व्यवस्थापन समिती आणि दत्तक समितीच्या बैठकीच्या कामकाजाच्या नोंदी (स्वतंत्रपणे ठेवणे).

(7) इतर कार्येः प्रत्येक विशेष दत्तक एजन्सीची इतर कामेः

ए) दत्तकविधानाबद्दल जागरूकता निर्माण करणे. त्यासाठी प्रशिक्षणाची सोय करणे जागरुकता पसरविण्यासाठी प्रशिक्षण व शिबिरे आयोजित करणे.

बी) या विनियमाच्या तरतुदीनुसार संसथेच्या कर्मचाऱ्यांना विनियमाच्या तरतुदींचे व प्रक्रियांचे प्रशिक्षण देणे

सी) संभाव्य दत्तक पालकांचे आंतरराष्ट्रीय अर्ज चार महिन्यात मंजूर होण्यासाठी कटिबध्द रहा. त्यासाठी अधिकृत विदेशी दत्तक एजन्सी, प्राधिकरण आणि राज्य एजन्सीच्या सहाय्याने विधीनियमाच्या कलम 62 उपकलम (2) नुसार चार महिन्याच अर्ज निकाली निघणे आवश्यक आहे.

स्त्रोतः दत्तक विनियम, 2017

स्त्रोत यादी

Adoption Regulations, 2017

Guardians and Wards Act, 1890

Hindu Adoption and Maintenance Act, 1956

http://cara.nic.in

Integrated Child Protection Scheme, 2014

Juvenile Justice (Care and Protection of Children) Act, 2015

Mehta, Nilima, *Child Protection and Juvenile Justice System for Children in Need of Care and Protection* (Mumbai: Childline Foundation of India, 2008). Available at http://www.childlineindia.org.in/pdf/cp-JJ-cncp.pdf

National Policy for Children, 2013

Report of the Working Group on Child Rights for the 12th Five Year Plan (2012-2017), Ministry of Women and Child Development, Government of India. Available at http://planningcommission.nic.in/aboutus/committee/wrkgrp12/wcd/wgrep_child.pdf

Rules under the Juvenile Justice (Care and Protection of Children) Act, 2000 (56 of 2000) (as amended by the Amendment Act 33 of 2006), 26 October 2007

Study on Child Abuse: India 2007 (Ministry of Women and Child Development, Government of India, 2007). Available at http://www.childlineindia.org.in/pdf/MWCD-Child-Abuse-Report.pdf

Sengupta, Ananya, "Adoption Wait Grows as Kid Numbers Drop", *The Telegraph* (21 January 2015). Retrieved from http://www.telegraphindia.com/1150121/jsp/nation/ story_9481.jsp#.Vrojzhh97lU

UN Convention on Rights of the Child, 1989

UN Guidelines for the Alternative Care of Children (UNGACC), 2009

एखाद्या कुटुंबाचा एक भाग असणे ही नैसर्गिक व आयुष्यातील एक महत्वाची गोष्ट आहेव प्रत्येक बालकास एक प्रेमळ व काळजी घेणारे कुटुंब मिळणे हा त्याचा हक्क आहे.

रोनाल्ड रेगन
भूतपूर्व रा"Vifr अमेरिका व एक दत्तक पालक

उदयन केयर
16 / 97—ए, विक्रम विहार, लाजपत नगर—4, नवी दिल्ली—110024
दूरभाष: +91-11-46548105/06
ई मेल: advocacy@udayancare.org
संकेतस्थळ: www.udayancare.org